

Fred F.A. Nijhuis

presenteert i.s.m.

Consorzio di Tutela Bolgheri e Bolgheri Sassicaia:

Workshop Bolgheri

voor Nederlands Gilde van Sommeliers

10 november 2025

Hofstede Meerzicht

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

1

Workshop Bolgheri

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

2

Workshop Bolgheri; perspectief

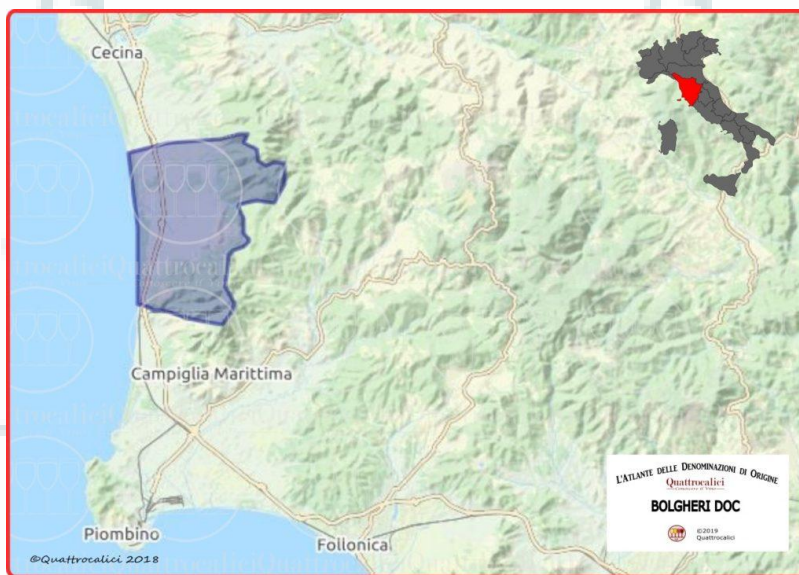
- Totale oppervlakte Italië : 301.339 km²
- Totale oppervlakte Nederland : 41.543 km²
- Totale oppervlakte Toscane : 22.990 km²
- Wijngaarden wereldwijd : 7.096.000 ha (2024)
- Wijngaarden Italië : 692.663 ha (2024)
- Wijngaarden Toscane : 59.576 ha (2024)
- Wijngaarden Bolgheri : < 200 ha (1995)
- Wijngaarden Bolgheri totaal : 1.379 ha (2024)
- Wijngaarden Bolgheri Rosso : 1.181 ha (2024)
- Wijngaarden Bolgheri Bianco : 195 ha (2024)
- Wijngaarden Bolgheri-Sassicaia : 100 ha (2024)

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

3

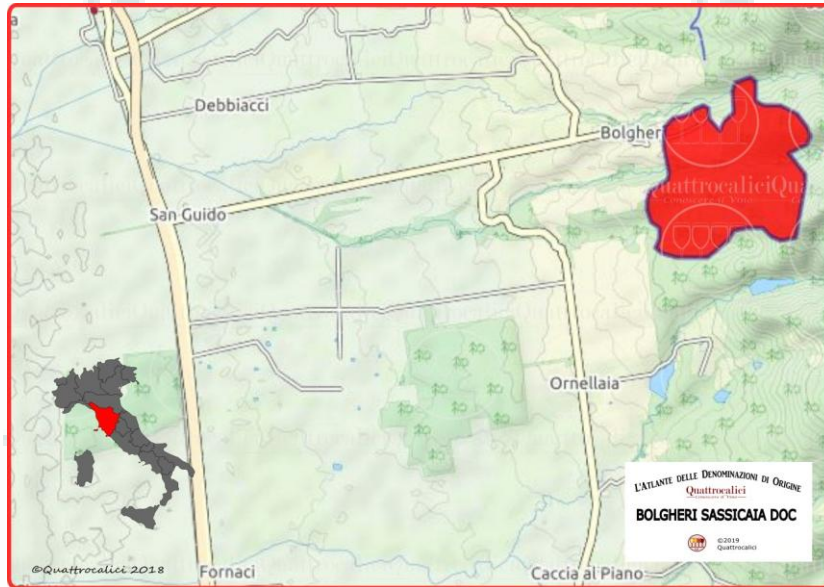
Workshop Bolgheri

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

4

Workshop Bolgheri

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

5

Workshop Bolgheri; algemeen

Bolgheri:

- Kleine dorpje aan Toscaanse kust, grofweg tussen Bibbona en San Vincenzo.
- Frazione/gemeente Castagneto Carducci
- Gebied ten westen Via Aurelia, de oude Romeinse kustweg uit 3e eeuw v. Chr.
- Naam voor het eerst genoemd in 1075 (door Paus Gregorius VII)
- Naam afgeleid van Bulgari, naar militair kamp met Bulgaren, bondgenoten van de Longobarden.
- Castello di Bolgheri: in 12e eeuw gebouwd door della Gherardesca's.
- Wijngebied 13 km lang en 7 km breed (Napa 50x8km; Valtellina 45x2km)

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

6

Workshop Bolgheri

Ricostruzione pittorica del castello di Bolgheri alla fine del 1600
Proprietà Giberardesca
Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

7

Workshop Bolgheri

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

8

Workshop Bolgheri; algemeen

Cimitero di Nonna Lucia

- Oude begraafplaats, vernoemd naar Nonna Lucia (1762-1842), grootmoeder Giosuè Carducci, wiens graf er nog altijd te vinden is.
- Ook graven Giorgio Ugolino dell Gherardesca (1902-1947) en zijn vrouw Francesca della Gherardesca (Flavia Theodoli 1910-2005).

Ook:

- Oratorium di Santa Maria in Gloria (loc. Santa Maria)
Net ten zuiden van Castagneto in de gelijknamige vallei.
Grenst aan de cel waar rond 1200 de, later zalig verklaarde, kluizenaar Guido Della Gherardesca woonde
- Treinstation 'Bolgheri' bij Marina di Bibbona.
- Acqua di Bolgheri, schoonheidsproducten sinds 1987 van familie Taffi
- Enoteca's
- Circa 150 inwoners

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

9

Workshop Bolgheri; algemeen

Oratorium di Santa Maria in Gloria (loc. Santa Maria)

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

10

Workshop Bolgheri; algemeen

- **Kerk/kapel Santi Jacopo e Cristoforo**
Gebouwd rond 1000.
Na vernietiging kasteel in 1492, opnieuw gebouwd rond 1510.
In 1902 gerestaureerd door Alberto Guido della Gherardesca.
Wapen familie (in marmer) in het portaal.
- **Kerk Sant'Antonio**
Gebouwd in 1686 n.a.v. bevrijding Boedapest van Ottomaanse Rijk
na Slag bij Boeda door graaf Simone Maria Della Gherardesca,
ridder van de Toscaanse Orde van Santo Stefano.
Zijn familiewapen op de gevel onder een oculus.
- **Kerk San Sebastiano aan Viale dei Cipressi**
Gebouwd in 19e eeuw.
Wapen Della Gherardesca's boven ingang.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri; algemeen

Culinair:

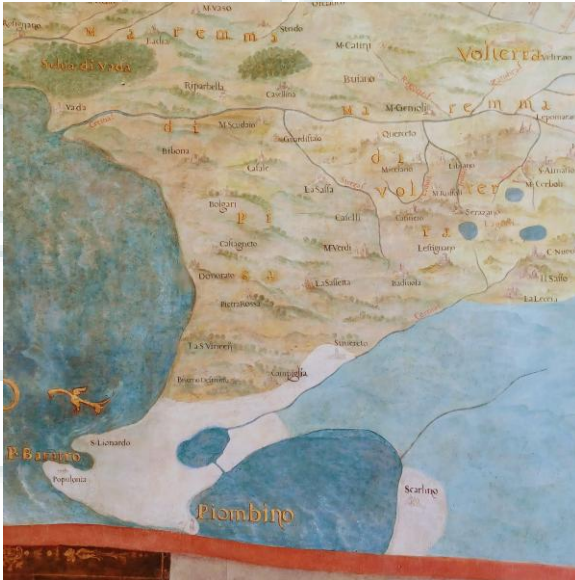
- **Lombard soep**: water met bonen, salie, knoflook, brood en olijfolie;
geserveerd aan gastarbeiders sinds 17e eeuw.
- **Zuppa Castagnetana**
Soep met kastanjes en paddenstoelen
- **Cacciucco alla Livornese**
Vissoep
- **Castagneto a Tavola**, jaarlijkse, meerdaagse festijn met (400?) lokale gerechten met o.a. cinghiale in een hoofdrol zoals **'testina di cinghiale'** van chef-kok Omar Barsacchivan van Osteria Magona die samen met meesterslager (en dichter) Dario Cecchini het eten verzorgt.
- <https://www.lastradadelvino.com/eventi/>

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

13

Workshop Bolgheri; algemeen

Tenuta San Guido met de 1968 Sassicaia als het "begin van alles..."

Pioniers

- 1977: Piermario Meletti Cavallari (Bergamo) start Podere Grattamacco
- 1981: Lodovico Antinori start Ornellaia
- 1983: Michele Satta (Varese) start gelijknamig wijnbedrijf
- 1983: Le Macchiole Eugenio (enige uit regio zelf) en zijn vrouw Cinzia (Merli) starten Le Macchiole
- 1983: Start oenoloog/consultant Luca d'Attoma, pionier in deze regio (Le Macchiole, ook Tenuta Ghizzano, Montepeloso en Tua Rita).
- Velen volgen:
- 1990: Eerste oogst Guada al Tasso (Antinori)
- 1996: Gaja vestigt Ca' Marcanda

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

14

Workshop Bolgheri, grondleggers

Workshop Bolgheri; algemeen

Deze pioniers:

- Ontdekken potentieel
- Veel nieuw aanplant: Grattamacco Sangiovese, Satta viognier, syrah en teroldego, le Macchiole cabernet franc etc.
- Experimenteren en leren
- Verleggen grenzen
- Leveren nieuwe inzichten en kwaliteitsimpulsen.
- Prestige en marketing ondergeschikte rol eerst nog
- Ornellaia onderscheidt zich als eerste met marketing deze op Amerikaanse leest geschoeid.

Workshop Bolgheri; de wijnen, serie 1.

1. LE MACCHIOLE, BOLGHERI ROSSO, 2023

- Blend Merlot, Cabernet franc, Cabernet sauvignon en Syrah
- Guyot, dubbel Guyot en gobelet gesnoeid; opbrengst 1 kg/pl.
- Gisting en weking van 15 dagen in RVS
- Lagering van 10 maanden; 70% in 3e en 4e jaars barriques, 30% in cementen cuves.
- Alcohol: 13,5%

2. PODERE SAPAIO, VOLPOLO, BOLGHERI ROSSO, 2023

- 70% Cabernet Sauvignon, 15% Merlot, 15% Petit Verdot;
- Dubbel cordon spur gesnoeid
- Gisting en weking in RVS, malo en lagering van 14 mnd in barriques Frans eiken.
- Alcohol: 14%

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

17

Workshop Bolgheri; algemeen

4 maart 1990:

- Eerste proeverij met (45) Vini da Tavola in Nederland i.s.m. Frank van Donkelaar
- Met o.a. Huib Brand, Marga van den Heuvel, Patrick Uyttewaal, Gerhard Horstink, Tjitske Brouwer en Jan van Lissum.

Met:

- Sassicaia 1981, 1982, 1983, 1986
- Ornellaia 1986: de eerste fles Ornellaia in Nederland, meegenomen uit Zwitserland door Jan van Lissum
- Grattamacco 1982
- En: Tignanello 1979, 1980, 1981, 1982, 1983; Vigorello 1978, 1982, 1983; Cepparello 1985, 1986; Sammarco 1981, 1983; Grifi 1985, 1986; Querciagrande 1986; Cabreo 1985; I Sodi di S. Nicolo 1986; Balifico 1986; Sodole 1985; Coltasalla 1985; San Martino 1985; Solatia Basilica 1985; Fontalloro 1985; Il Sodaccio 1983; Nemo 1983; Palazzo Altesi 1983; Sangiovetto 1982; Mormoreto 1983; Flaccianello 1981; Capannelle 1981; Tinscivil 1980 en Solaia 1979

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

18

Workshop Bolgheri; algemeen

'90-er jaren:

- Diverse bezoeken aan de Toscaanse kust
- Reeks proeverijen in 1993 met tientallen VdT bij:
Da Roberto Den Haag, Piccola Italia Dordrecht en Mario in Neck
- Diverse proeverijen, o.a. Sassicaia verticaal Vinitaly 1995

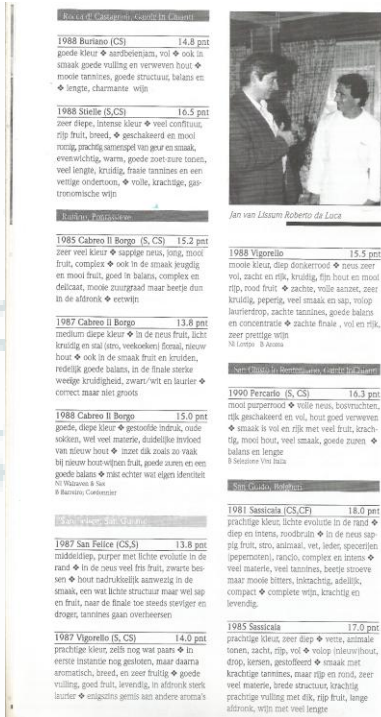
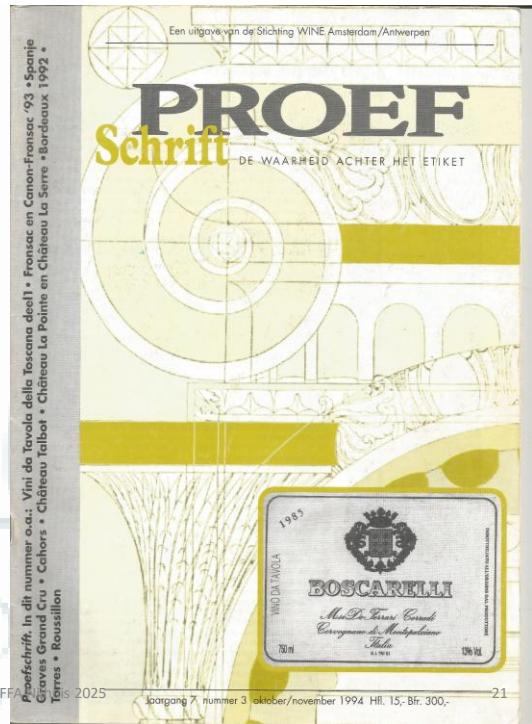
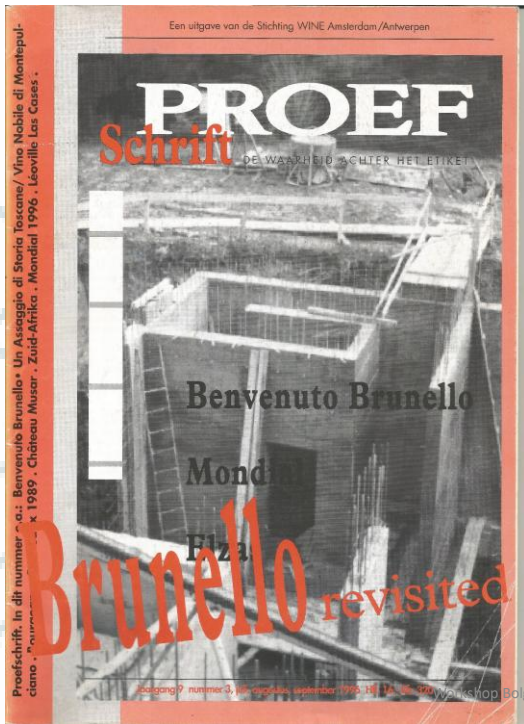

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

20

Workshop Bolgheri; algemeen

- Rond 2000 slaat de commercie toe
- Bolgheri lijkt gedomineerd door internationale pers, cowboys en celebrities, gewapend met ego's, marketing en barriques.
- Quote 1 vd wijnmakers: 'Er zijn nu meer CEO's en managers dan wijnboeren'.
- 1995-2005: Onduidelijk jaren o.g.v. onduidelijk wijnen door: nieuwe producenten, nieuwe wijngaarden, nieuwe druivenrassen, nieuwe consultants (uit Frankrijk o.a. Rolland en Derenoncourt) en nieuw management in wijngaarden en kelders in combinatie met gebrek aan kennis en ervaring.
- Wel veel internationale aandacht met torenhoge scores van de commerciële (Amerikaanse) pers; naarstig op zoek naar weer iets nieuws.
- Ornellaia telt sinds begin zeker vier te onderscheiden stijlen van hun wijn, gebaseerd op de visie van drie eigenaren en diverse wijnmakers.
- Stijl meeste wijnen eerder gebaseerd op techniek dan op terroir.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

23

Workshop Bolgheri; algemeen

- Eenduidige stijl lastig te duiden door:
  - Verschillende blends
  - Verschillen in terroir (vooral bodem)
  - Verschillen in wijngaardmanagement met o.a. keuzes t.a.v. snoeien en oogsten
  - Verschillen qua vinificatie
  - Voortschrijdend inzicht geeft voortdurende aanpassingen bovenstaande aspecten
- Gemeenschappelijke factor wijnen Bolgheri: Rijpe druiven voor moderne gestileerde, gulle wijnen met duidelijke inbreng techniek en hout
- Bolgheri nog altijd een regio 'in ontwikkeling'
- Nog altijd veel nieuwe wijnbedrijven, wijngaarden, druiven, ideeën en impulsen
- DOC biedt ruimte voor individuele interpretatie
- Ook in Bolgheri is klimaatverandering actueel met diverse uitdagingen voor de toekomst

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

24

Workshop Bolgheri; algemeen

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

25

Workshop Bolgheri; geschiedenis algemeen

- Grond langs kust veelal bos of moeras met wilde zwijnen en muggen als belangrijkste bewoners. Veelal ongeschikt voor land- en wijnbouw
- 12e eeuw v. Chr: Oudste overblijfselen bewoning in heuvels.
- 3^e eeuw v.Chr.: Rocca San Silvestro e dei Fornelli di Monte Rombolo Archeologisch mijnpark San Silvestro, rijk aan koper, lood, zilver, tin en mineralen.
Geëxploiteerd van 3^e eeuw v.Chr tot 1976.
Op top Monte Rombolo, versterkte dorp Rocca San Silvestro, uit 11^e eeuw, gebouwd door de Della Gherardesca.
Ook steengroeven met trechtervorm gegraven tussen 1940-1960.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

26

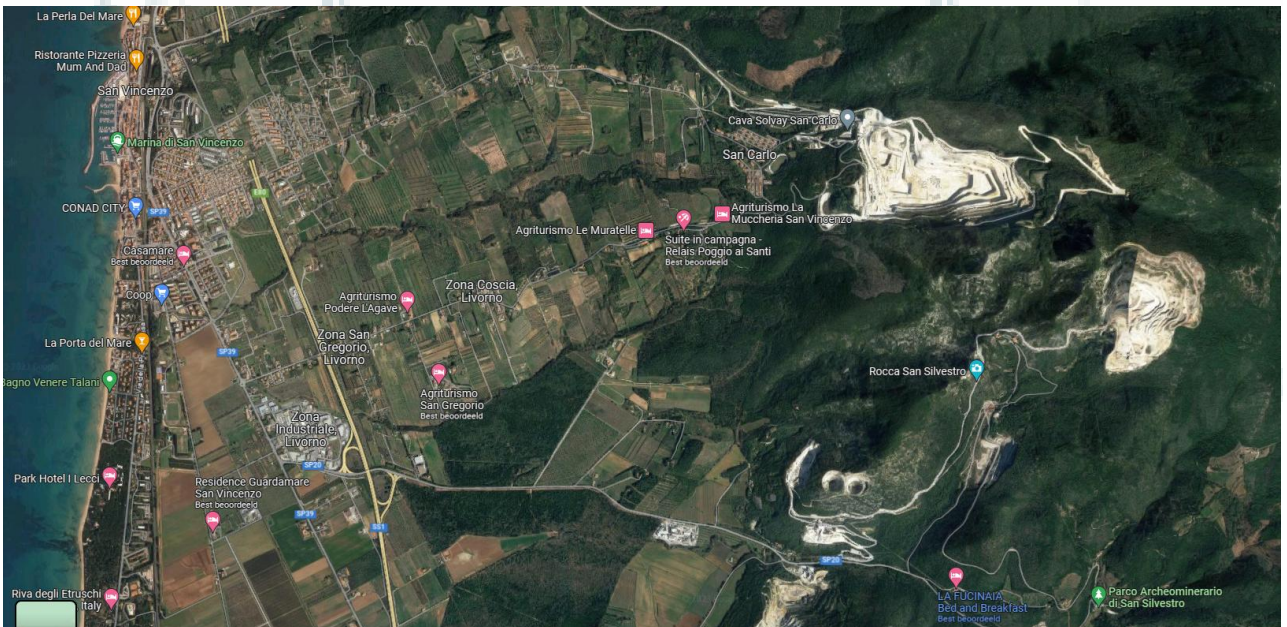
Workshop Bolgheri; Fornelli di Monte Rombolo

[Monte Rombolo](#)

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

27

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

28

Workshop Bolgheri; geschiedenis algemeen

- Sprake van wijnbouw in Toscane door Etrusken en Romeinen, maar aan de kust vooral winning (edele) metalen
- Zuidelijke deel Toscaanse kust, Costa d'Argento genoemd door zilvermijnen.
- Monte Argentario in 4e eeuw n. Chr in bezit Romeinse geldschieders, in het Latijns 'argentarius' genoemd: 'lener van zilver'.
- Nederzettingen in deze tijd veelal op heuveltoppen: gezond en strategisch. Kuststreek vooral bewoond door malariamuggen.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

29

Workshop Bolgheri; geschiedenis algemeen

- Na val Romeinse Rijk: Opkomst belangrijke families als Aldobrandeschi, della Gerardesca en Pannocchieschi.
- 6e eeuw: Eerste bewijzen Castello di Donoratico, op plaats waar voorheen al klooster stond op resten Etruskisch fort uit de 5e-4e eeuw v.Chr.
- Gebouwd ter verdediging tegen de Sienezen, Saracenen, piraten etc.
- 780: Hermitage "Oliveto" gebouwd op top heuvel boven Bolgheri (nu locatie Castiglioncello)
- 9e eeuw: Familie Aldobrandeschi in de regio: heren van de Maremma, eerste graaf van Sovana

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

30

Workshop Bolgheri; Castello di Donoratico

*Ricostruzione pittorica dei resti del castello di Donoratico alla fine del 1600
Proprietà Gherardesca*

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025.

31

Workshop Bolgheri; de wijnen, serie 2.

3. TENUTA SETTE CIELI, NOI 4, BOLGHERI ROSSO, 2023

- Cabernet Sauvignon, Merlot, Petit Verdot, Cabernet Franc, wijngaard op zeeniveau; 6940 pl/ha
- Gisting en weking van 20 dagen in RVS
- Lagering van 8 maanden in mix barriques Frans eiken + 6 maanden fles
- Alcohol: 14,5%; productie: 5000 flessen

4. CA'MARCANDA, MAGARI, BOLGHERI ROSSO, 2022

- 60% Cabernet franc, 30% Cabernet sauvignon, 10% Petit verdot
- Rassen separaat geoogst en vergist
- Gisting van ca 15 dgn in RVS, lagering 12 mnd mix hout.
- Alcohol: 14,5%

5. CHIAPPINI, GUADO DE'GEMOLI, BOLGHERI SUPERIORE, 2022

- 70% Cabernet sauvignon, 15% merlot, 15% cabernet franc, cordon spur gesnoeid van wijngaarden Le Grottine (1978) en Felciaino (1986)
- Gisting in RVS, lagering van 18 mnd in barriques Frans eiken, 15% nieuw
- Alcohol: 14,5%

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025.

32

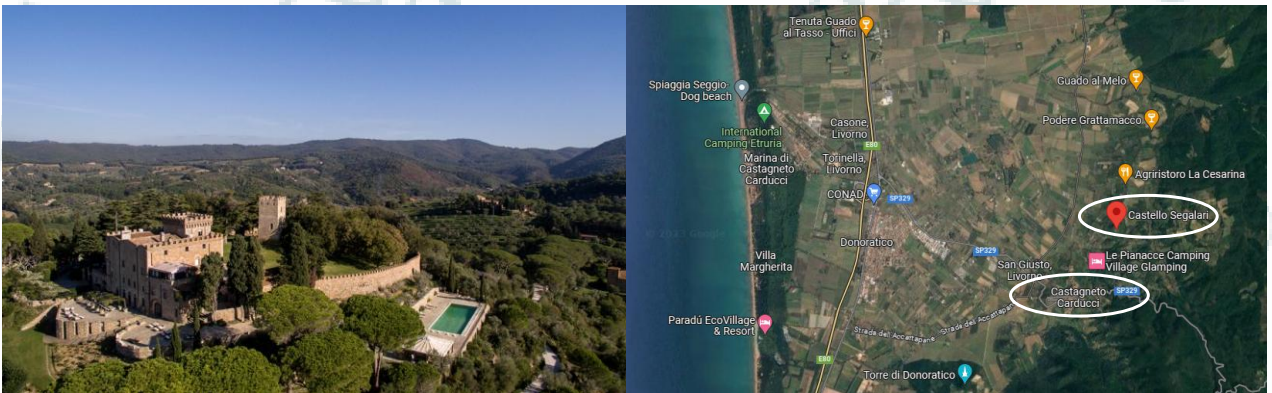
Workshop Bolgheri; geschiedenis algemeen

- 1052: Ugo di Ridolfo, graaf van Suvereto schenkt Castiglioncello aan de abdij van San Pietro di Monteverdi.
- 1075: Documenten paus Gregorius VII (voor bisschop Populonia) met vermelding 'Bulgari Castrum', militair kamp met Bulgaren, bondgenoten van de Longobarden.
- Kerk/kapel Santi Jacopo e Cristoforo gebouwd rond 1000.
- 12e eeuw: Familie Pannocchieschi (verwant aan familie Ricasoli)
- 13e eeuw: Nello d'Inghiramo Pannocchieschi zou zijn vrouw Pia de Tolomei (oude adel uit Siena) uit raam van haar huis hebben gegooid om te kunnen trouwen met Margherita Aldobrandeschi.
- 10e eeuw: Muren, kapel en toren, voorlopers Castello di Segalari
- 14e eeuw: Gherardesca's bouwen Castello di Segalari

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri; Castello di Segalari

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

34

Workshop Bolgheri

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

35

Workshop Bolgheri; geschiedenis

- 12-13e eeuw: Bouw Castello di Bolgheri door della Gherardesca's.
- 13e eeuw: Bouw Castello di Castiglioncello op plaats oude hermitage "Oliveto". Lang in bezit Pannocchieschi da Sassetta, feudale familie Maremma en Volterra met vele kastelen en steden, nu bezit van Incisa della Rocchetta.
- 1383: Castello di Bolgheri verwoest, wederopbouw in de eeuwen daarna.
- 14e eeuw: Domein Terrarossa eigendom Gherardesca's en daarna diverse anderen. Ruïne sinds 1896 in bezit Walfredo della Gherardesca.
- 1447: Castello di Donoratico (en kerk) verwoest door Alfons V van Aragon. Weg naar ruïne met La Torre nog altijd eigendom familie Della Gherardesca.
- 15e eeuw: Familie Soderini (Florence) vestigt boerderijen zoals Castelluccio en le Capanne.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

36

Workshop Bolgheri; Castello di Donoratico (in 1835)

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

37

Workshop Bolgheri; geschiedenis

- 1686: Kerk Sant'Antonio gebouwd ter ere van bevrijding Boedapest van Ottomaanse Rijk na Slag bij Boeda door graaf Simone Maria Della Gherardesca, ridder van de Toscaanse Orde van Santo Stefano. Zijn familiewapen op de gevel onder een oculus (oog).
- 1589: Huwelijk Ferdinando I de' Medici en Caterina di Lorena, dochter Karel III, hertog Lotharingen.
- 16^e eeuw: Bouw Torre Castiglioncello en Torre Cecina (sinds 1740 Villa Ginori).

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

38

Workshop Bolgheri; geschiedenis

- 1737: Overlijden Gian Gastone de' Medici;
Francesco I di Lorena nu Groothertog Toscane.
- 1736: Francesco I gehuwd met Maria Theresia van Habsburg,
dochter keizer Karel IV, regeert uit Wenen.
- 1765: Overlijden Francesco I, Pietro Leopoldo II (1747-1792) nu Groothertog.
- 1765-1790: Leopoldo II aan basis vele hervormingen (schafte o.a. foltering en doodstraf af),
Startte ontginning Maremma en Valdichiana.
Stichtte musea, academies en scholen, renoveerde universiteiten Pisa en Siena.
- Laat fortten Marina di Castagneto, Forte di Bibbona en Forte dei Marmi (Versilia) bouwen, ontworpen door Deodato Raj, allen een bastion met zicht op zee en vierkant wachthuis met stallen cavalerie.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri; geschiedenis

- 1790: Leopoldo I als Leopold II tot keizer Heilige Roomse Rijk gekroond
(is ook aartshertog Oostenrijk, koning Bohemen, Hongarije en Kroatië en vorst Zuidelijke Nederlanden)
- 1790: Ferdinand III (1769-1824) nu Groothertog Toscane.
- 1799-1814: Overheersing Napoleon.
- 1814: Ferdinand III zet renovaties Toscane voort: wegen, aquaducten en **inpoldering Maremma** en Valdichiana tot zijn dood in 1824.
- 1824-1859: Leopoldo II (1797-1870) Groothertog Toscane.
Verlaagde belasting op vlees, verbeterde openbare werken (haven Livorno),
zet inpoldering Maremma voort.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

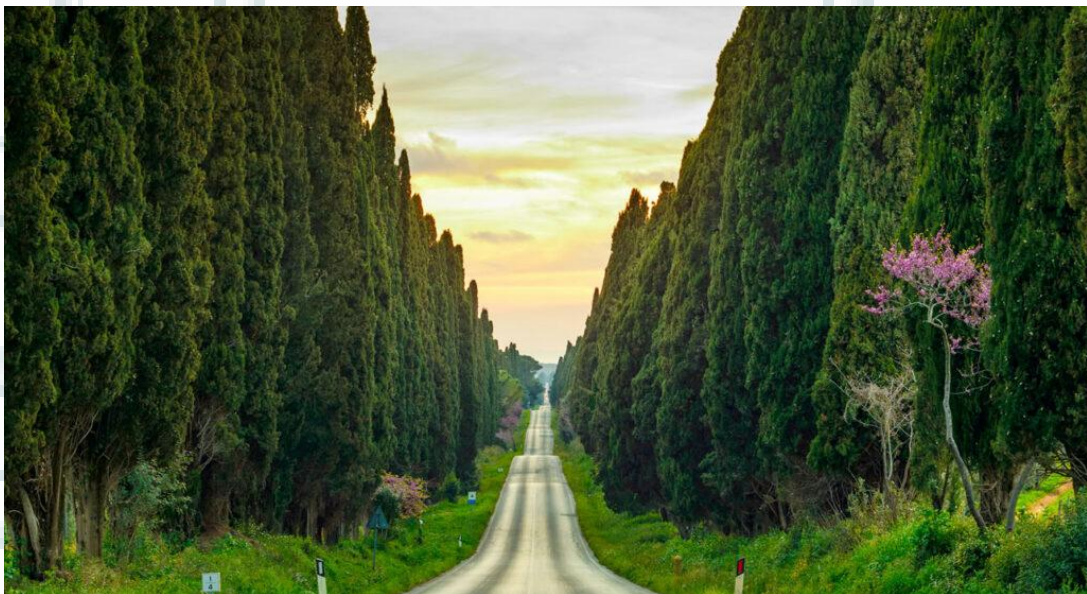
Workshop Bolgheri; geschiedenis

- Rechte provinciale weg 16D (ca 5 km) van Via Pisana/Via Imperii (oude Via Aurelia) naar Bolgheri.
- 1831: Aanleg Viale dei Cipressi met populieren door Guido Alberto Della Gheradesca i.v.m. bezoek Groothertog Leopold II aan Bolgheri.
- 1834: Populieren vervangen door cipressen omdat lokale waterbuffels de populieren aanvraten.
- Na succes gedicht "Davanti San Guido" van Giosuè Carducci uit 1874 vervangt Ugolino Della Gherardesca ook oude olijfbomen door cipressen.
- 1837: Aanplant dennenbos aan de kust om landbouw te beschermen tegen wind en zand.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri; Viale dei Cipressi

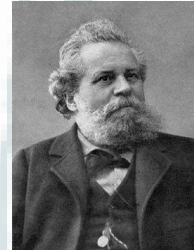
Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

42

Workshop Bolgheri; Carducci

Carducci

- 1835: Giosuè Carducci geboren, zoon van arts Michele Carducci en Ildegonda Celli
- 1838: Dr Michele Carducci van Versilia naar Bolgheri om politieke en economische redenen en aanklacht wegens 'stupro semplice'.
- 1842: Nonna Lucia, oma van Giosuè, overlijdt in Bolgheri, graf nog steeds daar.
- 1848-1849: Familie Carducci verhuist van Bolgheri naar Castagneto
- Woont daar in deel huis Odoardo Espinassi Moratti, kleinzoon Clemente Moratti.
- 1849: Familie Carducci verlaat Castagneto en vertrekt naar Florence.
- 1874: Giosuè Carducci bezoekt Bolgheri en Castagneto regelmatig en schrijft "Davanti San Guido".
- 1906: Giosuè Carducci ontvangt als eerste Italiaanse auteur de Nobelprijs literatuur.
- 1907: Giosuè Carducci overlijdt; Castagneto Maritima wordt Castagneto Carducci.
- 1908: Obelisk gebouwd aan begin Viale dei Cipressi nabij Oratorio di San Guido

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

43

Workshop Bolgheri; geschiedenis

1860: Verenigd Koninkrijk Italië

1863: Aanleg spoorlijn; station op boerderij della Gherardesca's in Donoratico.

1873: Politicus Alfredo Beccarini verklaart dat de Maremma begint onder San Vincenzo; gebieden verder naar het noorden al zijn teruggewonnen en "de oude en belasterde naam terecht geminacht kan worden".

19e eeuw: Bouw kerk San Sebastiano aan Viale dei Cipressi met wapen Della Gherardesca's boven ingang.

1925: Mussolini laat teelt tarwe uitbreiden, vooral in de Maremma.

1930: Mussolini voltooit drooglegging Maremma

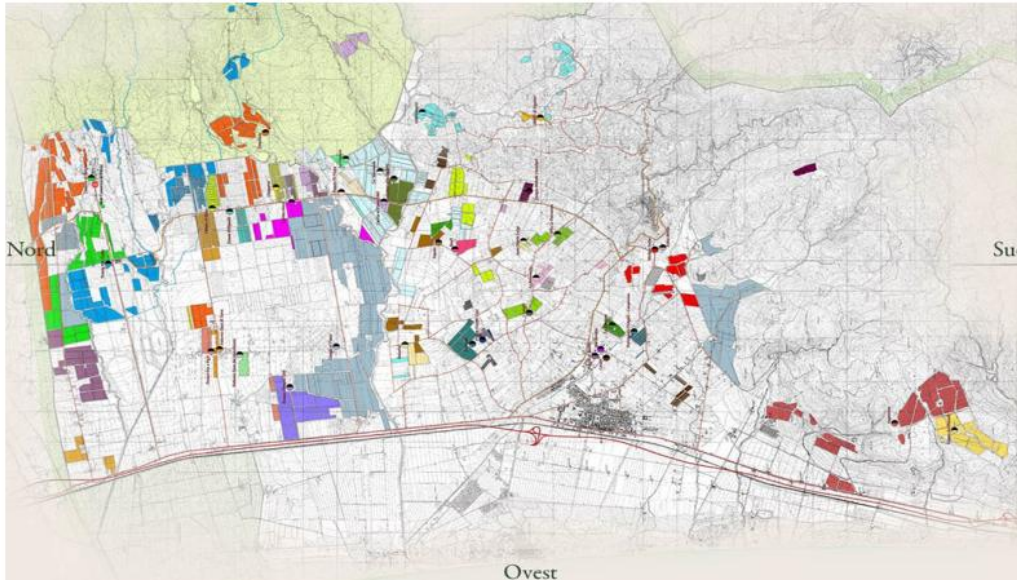
1950: Agrarische hervorming 'Amintore Fanfani de Ente Maremma'; verdeling land van grootgrondbezitters onder boeren en aanleg nieuwe wegen en boerderijen

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

45

Workshop Bolgheri; geschiedenis wijnbouw

- 17e eeuw: Wijn gemaakt door familie della Gherardesca, o.a. op wijngaarden San Guido en Belvedere (nu Guado al Tasso).
- 17e eeuw: Wijn van basiskwaliteit voor gastarbeiders (veelal uit le Marche).
- 18e eeuw: In gebied Segalari wijngaarden Grattamacco, Lamentano, Sant'Agata, Il Castellacio, Casavecchia en Felciaino.
- Niet alleen Della Gherardesca, maar ook Moratti en Casanova, deze laatste al sinds 14e eeuw in Castagneto en in 1639 door Ugo Della Gherardesca benoemd tot beheerder leengoed.
- Vanaf 1790 uitbreiding wijnbouw bij Montepergoli en de Rotone-vallei.
- 1796: Aanleg wijnkelder in Castello di Bolgheri, oudste in regio.

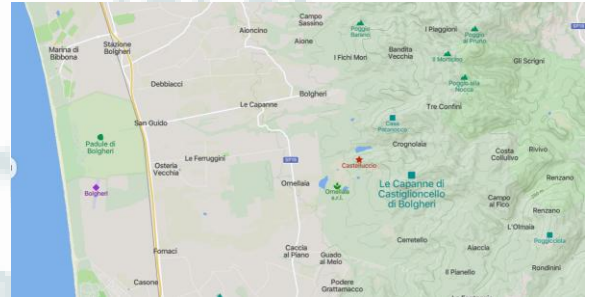

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

46

Workshop Bolgheri; geschiedenis wijnbouw

- 1816: Landgoed La Capanne a Castiglioncello gevestigd
- 1822: Fonte del Quercione, naast weg Castelluccio naar Molini di Castiglioncello, door Guido Alberto.
- 1828: Start aanleg irrigatie/drainagewerken die meer landbouw mogelijk maken en malaria en tyfus moeten tegengaan (regio in 1950 malaria-vrij).
- 1833: Guido Alberto della Gherardesca (1780-1854) benoemd tot rent- en keldermeester groothertog Leopold II van Toscane. Besluit kwaliteitswijn te maken op zijn landgoederen in de Maremma.
- Resulteert o.a. in nieuwe wijngaarden bij Castiglioncello (La Capanne, oorsprong Sassicaia) en de "Fondi di Castelluccio" (nu van Antinori) door Giuseppe Mazzanti, beheerder van het landgoed.

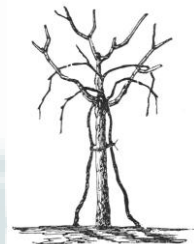

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

47

Workshop Bolgheri; geschiedenis wijnbouw

- 1832: Giornale Agrario Toscano: artikel "Corsa Agraria della Maremma: "De belangrijkste inkomsten bezit in Maremma zijn: Graan, wijn, olie, vee en bos".
- 1832: In zelfde uitgave magazine wordt beschreven dat wijnstokken veelal worden ondersteund door "calocchie", stokken van jeneverbes, "loppi" (esdoorns) of door riet.
- Er was kritiek op de dichtheid van de wijngaarden, bestreden door Giuseppe Mazzanti. Mazzanti stelde dat de rijen niet al te smal zijn (24 armen breed – circa 14 meter), waardoor tussenteelt (in rotatie) van tarwe, tuinbonen en lupinen goed mogelijk is.
- 1832: Gemengde land-wijnbouw heel normaal, amper wijngaarden met uitsluitend druivenstokken
- 1832: Circa 23,5% grondgebied Bolgheri gecultiveerd, veelal landbouw met 35 ha aan wijngaarden, en 360 ha aan gemengde land-wijnbouw.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

48

Workshop Bolgheri; geschiedenis wijnbouw

- Rond 1900: phylloxera en meeldauw decimeren wijnbouw, nog enige wijn, maar vinificatie rudimentair en gericht op directe en regionale consumptie, vooral voor dorstige landarbeiders uit Le Marche.
- 1935: Kadaster Universiteit Florence: 301 ha intensieve wijnbouw op 1665,76 ha.
- 1954: Amper nog intensieve wijnbouw: < 7 hectare; landbouwgrond 2276,76 ha.
- Aanplant begin 20e eeuw: vaak gemengde culturen: Sangiovese, Vermentino, Canaiolo nero, Canaiolo bianco, Malvasia nera, Malvasia bianca, Trebbiano Toscano en Aleatico en in mindere mate Mammolo en Pernicione, naast Franse variëteiten als Gamè (Gamay), Carmené (Carmener of Cabernet franc), Caberné (Cabernet sauvignon) en Scirà (Syrah).
- Veelal stille wijnen maar ook zoete van Aleatico en Occhio di Pernice Vin Santo.
- 20e eeuw: Families Incisa della Rochetta en Antinori in de regio.
- Tweede helft 20e eeuw opkomst Chardonnay, Clairette, Sémillon, Merlot etc. etc.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

50

Workshop Bolgheri; de wijnen, serie 3.

6. FABIO MOTTA, LE GONNARE, BOLGHERI SUPERIORE, 2022

- 70% Merlot, 30% Cabernet sauvignon; Guyot gesnoeid
- Gisting in betonnen cuves; malo en lagering van 12 maanden in barriques Frans eiken, 20% nieuw
- Alcohol: 13,5%

7. MICHELA SATTÀ, PIASTRAIA, BOLGHERI SUPERIORE, 2022

- Blend gelijke delen cabernet sauvignon, cabernet franc, sangiovese en merlot
- Spontane gisting en weking van 20-25 dagen in conische cementen cuves van 30 hl.
- Lagering van 18-24 maanden in barriques Frans eiken, 40% nieuw.
- Alcohol: 14%

8. CASA DI TERRA, MARONEA, BOLGHERI SUPERIORE, 2022

- Cabernet sauvignon, 5600 pl/ha (aangeplant tussen 2002 en 2011), cordon spur
- Gisting van 25 dagen in RVS, malo en lagering in mix barriques Frans eiken
- Alcohol: 14,5%

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

51

Workshop Bolgheri; familie Serristori

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

52

Workshop Bolgheri; familie Serristori

- Adellijke familie uit 12e eeuw met oorsprong in Figline Valdarno en later Florence.
- 1512: Antonio Serristori krijgt het landgoed Donoraticino (op plaats oude kasteel Donoraticino?) als beloning voor zijn rol als officier in de herovering van Pisa door de Florentijnen in 1509 na de vernietiging van Bolgheri in 1496.
- Is circa 1550 ha groot, 1/10 van grondgebied gemeente Castagneto
- 1520: Palazzo Serristori gebouwd in Borgo Santa Croce, centrum Florence.
- 1587: Palazzo Serristori gekocht door familie Corsini.
- 1886: Eleonora Corsini trouwt met Lodovico Antinori > Palazzo Corsini-Antinori.
- Nu eigendom van erfgenamen Lodovico Antinori, de familie Roselli-Cecconi.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

53

Workshop Bolgheri; familie Serristori

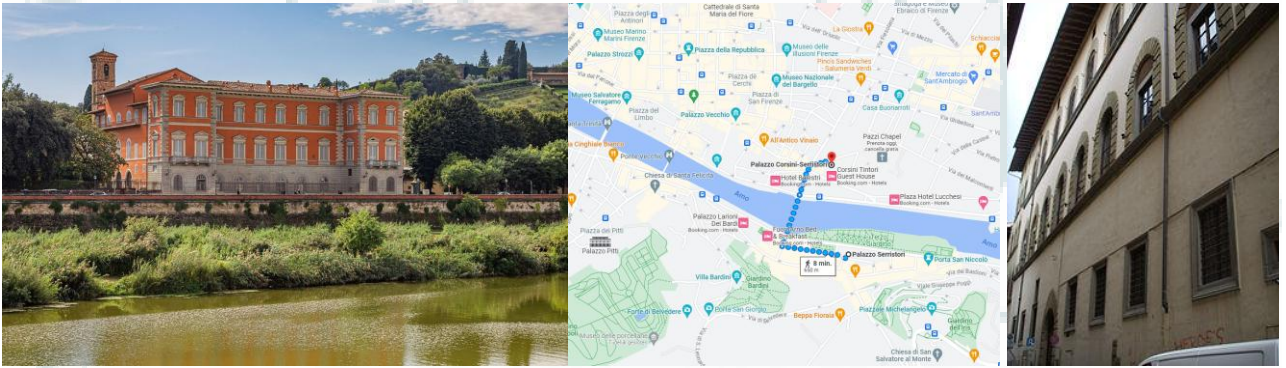
- 1520: Bisschop Lorenzo Serristori bouwt Palazzo Serristori langs Arno.
- 1884: Umberto Serristori maakt van paleis een ontmoetingsplaats voor Florentijnse aristocratie.
- 2020: Eigendom Nelson Chang's LDC Hotels voor residentieel gebruik.
- 1660: Bouw Villa Donoratico met Kapel van Villa Serristori en Acquacalda, achter het landgoed, met de bron van Ceccosodo, de Fortino en de Fonte di Collino.
- 1693: Antonio di Luigi Serristori, senator Republiek Florence, trouwt met Cassandra de Ricci, de laatste directe afstammeling van Niccolò Macchiavelli en erft o.a. wijnbedrijf in Sant'Andrea in Percussina.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

54

Workshop Bolgheri; familie Serristori

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

55

Workshop Bolgheri; familie Serristori

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

56

Workshop Bolgheri; familie Serristori

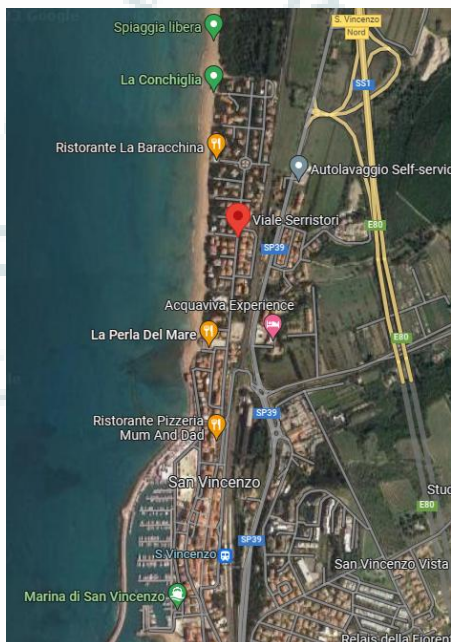
- 1780-1790: Antonio Maria Serristori (1711-1796), minister Financiën onder premier Groothertogdom Toscane onder Ferdinand III van Toscane, steunt versterking militaire forten Castagneto en Bibbona
- 1780-1790: Averardo Serristori (1752-1829, zoon van Antonio Maria) verruimt Parijs voor Donoratico en wil comfortabel wonen.
Bouwt de boerderijen Casone Serristori/Donoratico met winkels, kelder voor wijn, opslag en woningen en Casone San Vincenzo niet ver vd haven.
- Beheerder Narciso Vinci bepaalt dat elke kolonist 1 ha wijngaard en eigen kelder moet hebben, waarbij hij zelf vrij is om de wijn te beheren.
- 1780-1790: Averardo legt nieuwe wijngaarden aan op landgoed Serristori bij Montepergoli en in de Rotone-vallei, waaronder de "Mazzanti", vernoemd naar zijn beheerder, gelegen tussen de villa, de toegangsweg, de Via Aurelia en de boerderijweg naar het noorden.
- 1816: Giuseppe Mazzanti plant wijngaarden op "La Capanne" bij Castiglioncello en Castelluccio (momenteel eigendom van Antinori) met o.a. Gamay, Cabernet en Syrah.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

57

Workshop Bolgheri; familie Serristori

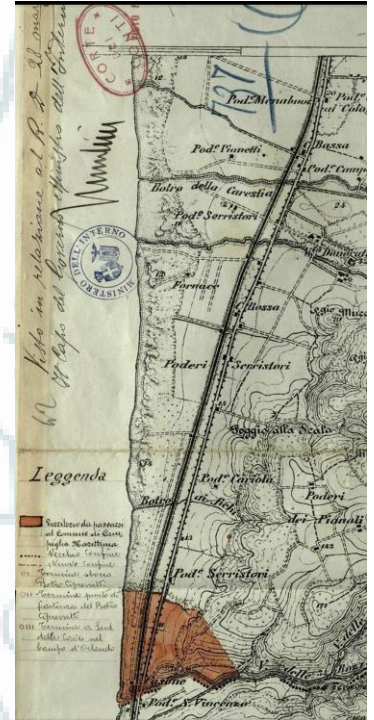
Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

58

Workshop Bolgheri; familie Serristori

- 1828: Luigi Serristori (1793-1857), zoon Averardo en Gouverneur Siena en Pisa, is aanhanger kapitalistisch bedrijf. Steunt o.a. oprichting Cassa di Credito Fondiario, stimuleert betere verzorging vee, breidt wijngaarden uit en verbouwt boerderij.
- 1839: Luigi Serristori breidt landgoed uit met La Casa Rossa/Rigattaia als taverna met o.a. grote oven voor de verkoop van brood en (gemetselde) stal voor runderen. In kelder villa werd wijn gemaakt.
- 1857: Alfredo (1833-1884, zoon van Luigi) hanteert sharecropping-systeem.
- 1863: Opening spoorlijn langs de kust stimuleert handel Serristori's.
- 1864: Alfredo start restauratie huizen en nieuwbouw 24 boerderijen, o.a. langs Via Aurelia, herstelt landgoed, voegt verdieping aan Villa Serristori en start ontginning Pianetto. Veel projecten blijven echter onvoltooid.
- 1887: Erfgenaam Umberto Tozzoni Serristori (1861-1941, zoon van Francesco Tozzoni en Sofia Serristori) introduceert (voor de Maremma onbekende) planten en talloze dennen langs de laan van de villa tot het dennenbos: de Viale Serristori.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri; familie Serristori

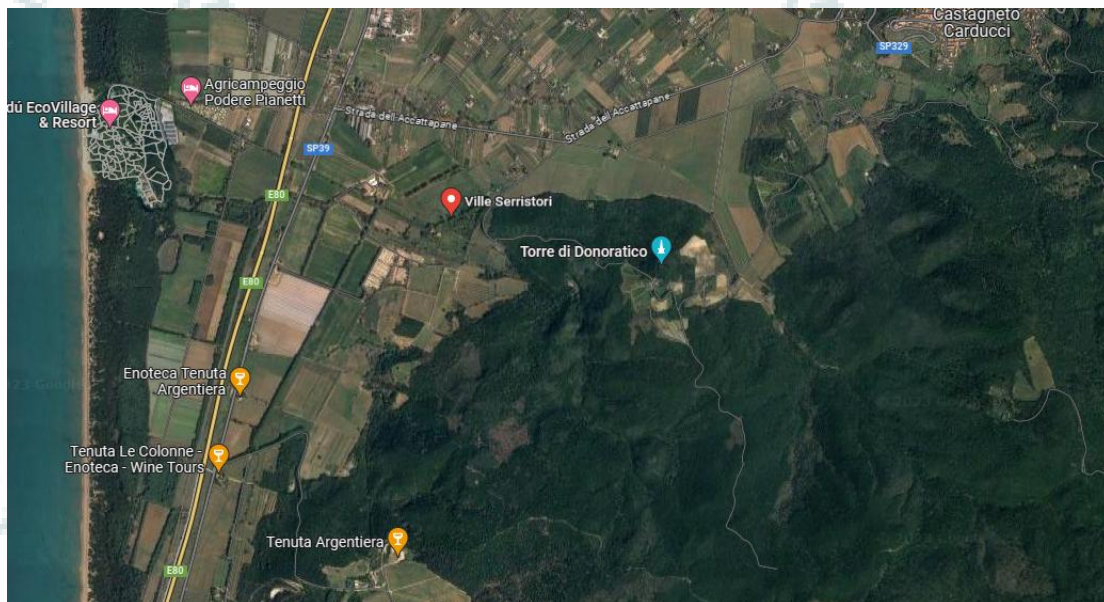
- 1900: Umberto bouwt La Casetta del Paradù als jacht- en vakantieverblijf.
- 1918: Serristori kopen Acquacalda-bron van Walfredo della Gherardesca,
- 1944: Duitsers bezetten, plunderen en verwoesten Villa Serristori in Donoratico.
- 2019: Fingen-groep broers Corrado en Marcello Fratini bouwen resort op locatie Villa Serristori.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

61

Workshop Bolgheri; de wijnen, serie 4.

9. **TENUTA DI VAIRA, C.F.11, BOLGHERI SUPERIORE, 2022**
  - 100% Cabernet franc, 11 rijen, cordon spur gesnoeid
  - Vinificatie in RVS, lagering van 18 mnd in mix barriques Frans eiken
  - Alcohol: 14%
10. **GIORGIO MELETTI CAVALLARI, IMPRONTE, BOLGHERI SUPERIORE, 2022**
  - 70% Cabernet sauvignon, 30% cabernet franc, 6000 pl/ha
  - Na koude voorweking, natuurlijke gisting in RVS
  - Malo en lagering van 14 maanden in nieuwe barriques Frans eiken
  - Alcohol: 14,5%
11. **ORMA, AOLA DI ORMA, BOLGHERI SUPERIORE, 2022**
  - 85% Cabernet franc, 15% cabernet sauvignon; bush vine en cordon spur
  - Gisting van ca 1 maand in RVS
  - Lagering van 18 maanden in barriques Frans eiken
  - Alcohol: 14,5%

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

62

Workshop Bolgheri; familie Della Gheradesca

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

63

Workshop Bolgheri; familie Della Gherardesca

- 754: San Walfredo, (broer Lombardische koningen Astolfo en Rachis) sticht Benedictijner klooster in Palazzuolo bij Volterra op resten Romeinse villa en een tempel gewijd aan de godin Bellona.
- 8e eeuw: Gherardo, afstammeling San Walfredo, legt basis voor dynastie Della Gherardesca
- Gherardo, graaf van Volterra, familie verlegt aandacht naar Pisa vanwege expansie handel en maritieme activiteiten.
- Familie benoemd tot graven van Pisa en heren over Bolgheri, Donoratico, Montescudaio, Guardistallo, Riparbella, Settimo, Castagneto en Segalari.
- Vele beroemdheden in familie, religieus, staatskundig en militair.
- Belangrijkste familie in regio Bolgheri

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

64

Workshop Bolgheri; familie Della Gherardesca

- Rond 1000: Bouw Castello della Gherardesca/di Castagneto door della Gherardesca's, vernietigd door keizer Maximiliaan I in 15e eeuw, herbouwd in de 16e eeuw. In 1895 aangepast, met o.a. toren met wapen Gherardesca.
- 12e eeuw: Ranieri († 1174) en Ugolino Gherardesca trouwen dochters Visconti (heersers Pisa) om belangen uit te breiden.
- 1190: Tedice (I) della Gherardesca († 1200; zoon van Ugolino), benoemd tot eerste Podestà van Pisa.
- 1254: Della Gherardesca nemen bezit Castello di Donoratico over van Guglielmo degli Aldobrandeschi.

Rinascimento pittoresco della massa e dell'antico borgo di Castagneto. Sulla sinistra si intravede Segalini
Pierantonio Gherardesca

Antica borgo Castagneto

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

65

Castello di Castagneto

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

66

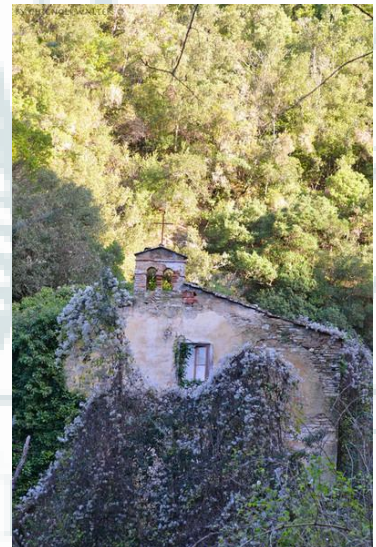
Workshop Bolgheri; familie Della Gherardesca

- Rond 1200: Guido (de 4e) Della Gherardesca (broer Tedici) woont Castello Donoratico.
- Is niet geïnteresseerd in de belangen en bezittingen van de familie.
- Wordt kluizenaar in kleine grot en wijdt zich aan verering van de Madonna.
- Zou meerdere keren zijn verleid door de duivel.
- De duivel zou, achtervolgt door Guido, van een klif bij de Fosso della Carestia zijn gesprongen, sindsdien "de Duivelssprong" genoemd.
- Guido werd in 16e eeuw "zalig verklaard".
- Kort daarna kleine kerk gebouwd, gewijd aan Santa Maria in Gloria. Tot 1959 de bestemming jaarlijkse bedevaart op 8 september (Geboortedag Maria).
- Graf Guido bevond zich in de kapel buiten de kerk van Castello di Donoratico, zelfs toen het fort werd verwoest in 1448.
- 1703: Familie della Gherardesca bouwt Oratorium aan begin weg naar Bolgheri ter nagedachtenis aan kluizenaar Guido delle Gherardesca uit 11e-12e eeuw.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri; Santa Maria in Gloria / Salto del Diavolo

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

68

Workshop Bolgheri; familie Della Gherardesca

Ugolino della Gherardesca (1214-1289)

- Graaf van Donoratico, officier en politicus die over Pisa heerste
- Gevreesd als tiran en als verrader beschreven in Dante's "Goddelijke komedie"
- Werd in 1288 veroordeeld wegens verraad en opgesloten in de Muda, waarna de sleutel in de Arno werd gegooid en Ugolino, samen met zijn zoons Gaddo en Uguccione en kleinzonen Nino en Anselmuccio er de hongerdood stierven.
- Een legende vertelt dat Ugolino hen heeft opgegeten.

Uit Dante's "Inferno"

- Vader onze pijn, zeiden ze, zal verminderen als u ons eet, bent u degene die ons bekleedde met dit ellendige vlees: wij smeken U om degene te zijn die het wegneemt.
- En ik, die al blind was, tastte over mijn broedsel heen en riep tot hen, hoewel ik hen had zien sterven, twee lange dagen lang. En toen had de honger meer kracht dan zelfs verdriet over mij.

Kan op 2 manieren worden uitgelegd:

- Ugolino verslond de lijken nadat hij gek was geworden van de honger
- Of dat honger hem doodde nadat hij niet was gestorven van verdriet.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri; Ugolino Della Gherardesca

John Dixon, 1774

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

70

Workshop Bolgheri; familie Della Gherardesca

- 17e eeuw: Familie della Gherardesca heerst over gemeenten Bolgheri, Donoratico, Montescudaio, Guardistallo, Riparbella, Settimo, Castagneto en Segalari,.
- Bezitten duizenden hectaren langs de kust, inclusief 7 kastelen en 86 uitkijktorens.
- Bezitten delen Sardinië
- Slaan eigen munten en penningen
- Wijngaarden San Guido en Belvedere (nu Tenuta Guado al Tasso)
- 1796: Wijnkelder gebouwd in Castello di Bolgheri door della Gherardesca's.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

71

Workshop Bolgheri; familie Della Gherardesca

Costanza della Gherardesca de' Medici († 1606)

- Dochter van Ottaviano di Lorenzo de' Medici en Bartolommea Giugni
- Getrouwd met Ugo della Gherardesca.
- Gouvernante van Cosimo II, toekomstige Granduca Cosimo II de' Medici.
- Granduca Cosimo III de' Medici: Bando 1716 met grenzen Chianti gebied.
- Ottaviano later getrouwd met Francesca Salviati (kleindochter Lorenzo de' Medici II Magnifico) en vader van Alessandro de latere Paus Leo XI.
- Ottaviano vriend van Giorgio Vasari. Liet hem schilderijen maken met o.a. Alessandro en Lorenzo II maken om posities van hen te bevestigen.

Alessandro, Ottaviano en Clemens VII door Vasari, 1534

Lorenzo II Magnifico door Vasari, 1534

Santi di Tito (attribuieren), Costanza della Gherardesca de' Medici, om in braccio il futuro granduca Cosimo II Proprietà Gherardesca

72

Workshop Bolgheri; familie Della Gherardesca

Camillo Pandolfo della Gherardesca (1735-1807)

- Gerenommeerd wijnkenner, getrouwd met Teresa Ricasoli
- 1796: Bouw grote gistingsskelders in Castello di Bolgheri.
- Geeft nieuwe impuls aan wijnproductie in Bolgheri o.l.v. Clemente Moratti.

Clemente Moratti (1735-1816),

- (Wijn-)boer met veel kennis en ervaring van familiedomein Espinassi Moratti (nu Tenuta di Casaglia) even noorden van Montescudaio, koopt in 1799 huis in Castagneto.
- Staat aan basis aanleg toekomstige "Viale dei Cipressi" rond 1800
- Ook aanplant nieuwe wijngaarden
- Aanleg bron "Fonte del Moratti" in bos Bolgheri

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri; familie Della Gherardesca

- 1816: Landgoed Le Capanne a Castiglioncello gevestigd
- 1822: Fonte del Quercione, naast weg Castelluccio-Molini di Castiglioncello, door Guido Alberto.
- 1828: Start aanleg irrigatie/drainagewerken. Moeten meer en betere landbouw mogelijk maken en malaria en tyfus tegengaan (regio pas in 1950 malaria-vrij).
- 1833: Guido Alberto/Guidalberto della Gherardesca (1780-1854) benoemd tot rent- en keldermeester groothertog Leopold II van Toscane.
- Besluit kwaliteitswijn te maken op zijn landgoederen in de Maremma.
- 1854: Na de dood van Guido Alberto, wordt het landgoed verdeeld tussen twee zonen, Ugolino (1823-1882) en Walfredo Fazio (1825-1892)

Carta storica della malaria (1887)

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri; geschiedenis

Guido Alberto della Gherardesca (1780-1854)

G. Bezzuoli, Ritratto del conte Guido Alberto della Gherardesca ventenne
Proprietà Gherardesca

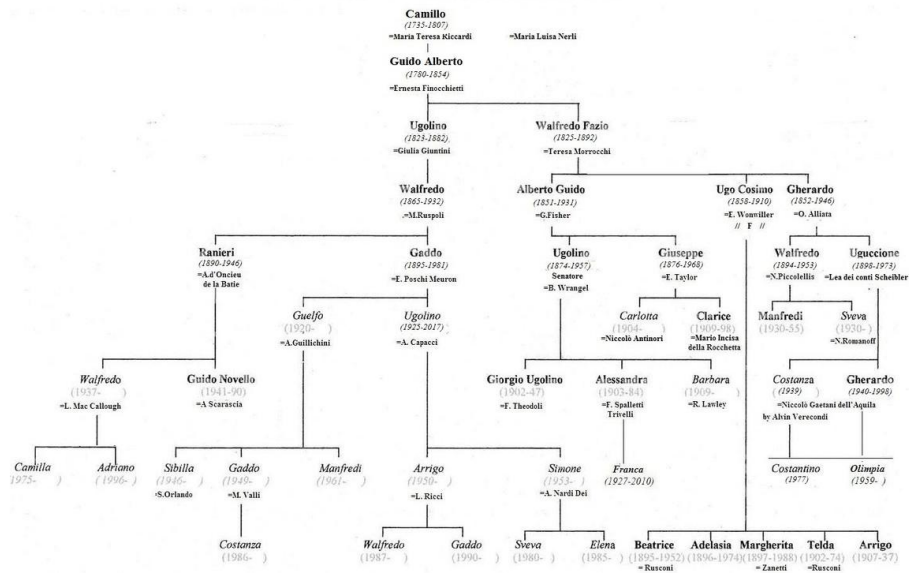
Pietro Bonaventuri, Elisa Bonaparte Bonaparte circondata da artisti a Firenze nel 1813 (olio su tela, cm 332x490), Versaille. Accanto alla granduchessa il suo ciambellano, conte Guido Alberto della Gherardesca

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

75

Workshop Bolgheri; familie Della Gherardesca

I CONTI DELLA GHERARDESCA NELL'EVO CONTEMPORANEO

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

76

Workshop Bolgheri; familie Della Gherardesca

- 1898: Gherardo della Gherardesca (1852-1946, zoon Walfredo Fazio) geeft de naam van zijn vrouw Olimpia Alliata (Dame van Biserno) aan het landgoed om hun 25-jarig huwelijk te vieren (wijnhuis Donna Olimpia 1898).
- 1903: De Della Gherardesca familie bezit rond Castagneto 750 ha aan gemengde land-wijnbouw met welgeteld 352.190 wijnstokken.
- Ook 22 ha wijngaard in monocultuur; 17,5 ha (144.524 stokken) blauwe variëteiten en 4,5 ha (30.680) witte. Dichtheid 7-8000 pl/ha.
- 750 ha gemengde land-wijnbouw is circa 72 aan monocultuur.
- 1903: Giuseppe della Gherardesca (1876-1968), zoon van Alberto Guido (1851-1931) en kleinzoon van Walfredo Fazio, trouwt Harriet/Enrichetta Richmond
- 1930: Hun dochter Clarice trouwt met Mario Incisa della Rochetta
- 1932: Hun dochter Carlotta trouwt met Niccolò Antinori
- 1942: Boerderij Le Capanne verdeeld tussen Carlotta en Clarice.
- 1968: Door overlijden Giuseppe wordt het bijna 10.000 hectare grote landgoed verdeeld; ontstaan o.a. Tenuta's San Guido (ca 2500 ha) en Guado al Tasso (320 ha).

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

77

Workshop Bolgheri; familie Della Gherardesca

- Grafcomplex Della Gherardesca's in Pisa, 1315-1320 gemaakt door Lupo di Francesco.
- In de loop van de tijd is het regelmatig vernield, hersteld en verplaatst.
- Nu nog 2 grote stukken; een deel met sarcofaag in het Camposanto (Heilige Veld) op het Piazza dei Miracoli; ekele beelden en torenspitsen in Nationaal Museum San Matteo.

Trivia:

- Graaf Gaddo dell Gheradesca en Sarah Ferguson 'ontmoetten' elkaar eind jaren '90 regelmatig.
- Manfredi della Gherardesca (1961-2022), broer van Gaddo, was getrouwd met Duitse prinses Maria Theodora (Dora), dochter van Rupert Ludwig Ferdinand zu Loewenstein Scharffeneck (1933-2014), lange tijd financieel manager Rolling Stones.
- Verklaart o.a. waarom Mick Jagger op domein Montepergoli di Sopra bij toren van Donoratico verbleef.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri; de wijnen, serie 5.

12. GUADO AL TASSO, BOLGHERI SUPERIORE, 2022

- Blend cabernet sauvignon, merlot, cabernet franc en klein deel petit verdot.
- Bodem alluviaal met delen rijk aan zanderige klei tot klei met leem en scheletro
- Micro-vinificatie; gisting en weking van 15-20 dagen in RVS.
- Malo en lagering van 18-20 maanden in barriques;
- Blend na 4 maanden, daarna 14-16 maanden in nieuwe barriques Frans eiken.
- Alcohol: 14%

13. FRATINI, HARTE, BOLGHERI SUPERIORE, 2022

- 72% Cabernet franc, 21% cabernet sauvignon, 7% merlot; Guyot gesnoeid
- Spontane gisting in conische tanks RVS
- Lagering van 12 maanden in 2° en 3° jaars barriques
- Alcohol: 14,5%

14. TENUTA DELL'ORNELLAIA, ORNELLAIA, BOLGHERI SUPERIORE, 2022

- 55% Cabernet sauvignon, 25% merlot, 10% cabernet franc, 10% petit verdot
- Separate gisting en weking van totaal 30 dagen in RVS en cementen cuves op 26-30 °C
- Lagering van 18 maanden in barriques; 70% nieuw, 30% 2° jaars (blend na 12 maanden)
- Alcohol: 14,5%

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

79

Workshop Bolgheri; familie Incisa della Rocchetta

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

80

Workshop Bolgheri; familie Incisa della Rocchetta

- 966: Keizer Otto de Grote benoemt Graaf Aleramo tot 1e markies Midden-Ligurië.
- 10e-14e eeuw: Familie Aleramici wordt adellijke dynastie in Piëmonte/Ligurië.
- 12e-13e eeuw: Regeerden ook over koninkrijk Jeruzalem en het koninkrijk Thessalonica.
- 984: Het kasteel van Incisa voor het eerst genoemd.
- 1101: Alberto del Vasto helpt Roger II van Sicilië (1095-1154); wordt graaf van Gravina.
- 1161: Zijn zoon Alberto krijgt verschillende landerijen in de buurt van Incisa.
- 1203: Zijn zonen bezitten Montaldo en Rocchetta; start tak Incisa di Rocchetta.
- Marchesi Incisa della Rocchetta sinds 1400 gevestigd in Rocchetta Tanaro.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

81

Workshop Bolgheri; familie Incisa della Rocchetta

- 1862: Leopoldo Incisa della Rocchetta befaamd amnograaf, oenoloog en lid van de Koninklijke Academie van Landbouw.
- Schreef over verbetering kwaliteit wijnen en publiceerde in 1862 zijn "Descrizione dal vero di 105 varietà di uve, parte indigene e parte di origine straniere".
- Introduceert Pinot Noir in heuvels Monferrato.
- Leopoldo Incisa della Rocchetta is de broer van Enrico Incisa della Rocchetta.
- Zoon van Enrico Incisa della Rocchetta is Mario Incisa della Rocchetta, grondlegger Sassicaia.

The Marquis Leopoldo Incisa della Rocchetta.
Print dated 1840.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

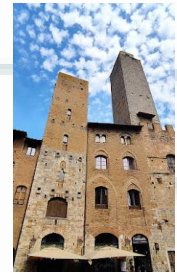
82

Workshop Bolgheri; Mario Incisa della Rocchetta

- 1899: Mario Incisa geboren in Rome, zoon van Enrico Incisa della Rocchetta en Eleonora Chigi Albani della Rovere, lid van (van origine Romeinse) familie uit Siena.
- Familie Chigi al in 13e eeuw genoemd; veelal in financiën.
- Fabio Chigi in 1655 gekozen tot paus Alexander VII, bouwde o.a. Sint-Pietersplein.
- Familie Chigi bezit grote landgoederen bij Siena en Chigi Toren in San Gimignano
- Mario Incisa studeert samen met Giorgio Ugolino della Gherardesca landbouw in Pisa.
- Ontmoet door hem Clarice della Gherardesca in Bolgheri kennen
- 1930: Mario Incisa en Clarice trouwen en vestigen zich in Bolgheri.

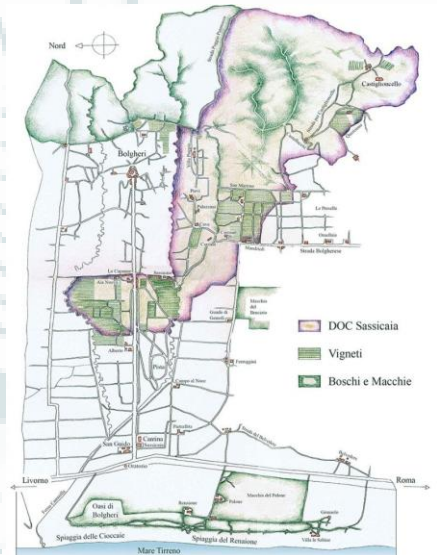
The Marquis Mario Incisa della Rocchetta at the Villa Il Prugnolo, 1962. (Photo by Constantino Bignardi)

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri; Mario Incisa della Rocchetta

- Mario Incisa (agronoom) bestudeert bodem regio, laat kaarten maken, leert van ervaringen met landbouw in de VS.
- Kiest voor beter plantmateriaal, stimuleert natuurlijke balans bodem ipv kunstmest, primair gericht op verbouwen tarwe en fruit.
- Mario Incisa ontwikkelt boerderijen voor werknemers, aquaduct, zuivelfabriek, kleuterschool, kantine, recreatieruimten werknemers en meteorologische hut.
- Mario Incisa schaft system mezzadrina/sharecropping' (gericht op kwantiteit) af en laat werknemers delen in de winst (gericht op kwaliteit).

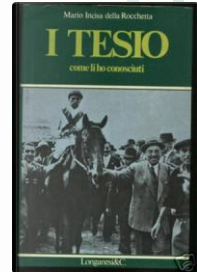

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

84

Workshop Bolgheri; Mario Incisa, Tesio en paarden

- 1930: Mario Incisa krijgt renstal Olgiaata van zijn moeder Eleonora
- 1932: Mario Incisa ontmoet paardenfokker Federico Tesio, fokken samen ras Dormello-Olgiaata, naam afgeleid van de twee landgoederen (aan Lago Maggiore) waar de paarden verbleven.
- 1935: Renpaard Nearco geboren, in 1949 nummer 1. op hengstenlijst met vele overwinningen.
- 1952: Renpaard Ribot geboren, beste renpaard ooit?
Giosuè Carducci hield van overvloedige banketten met vrienden, noemde ze "ribotte".
- Jaren '55-'60: Grootse race successen voor Ribot
- Jaren '60-'70: Ribot belangrijke dekhengst; miljoenen en kampioenen voortgebracht.
- Rond 1960: Stal Razza Dormello-Olgiaata verhuist van Lago Maggiore naar Bolgheri.
- Jaren '50-'70: San Guido en omgeving profiteren van successen renstal.
- 1972: Ribot sterft, inkomsten nu veelal gebaseerd op wijn, groenten en fruit voor Zwitserland, naast gladiolen- en tulpenbollen (uit Nederland) voor Europa en Amerika. Loods bloembollen gebruikt voor barriques lagering Sassicaia.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

85

Workshop Bolgheri; Sassicaia

- 1942: Mario Incisa della Rochetta proeft wijn type Bordeaux van zijn vriend hertog Salviati, eigenaar van Fattoria di Magliarino (Pisa).
- 1944: Plant stekken CS en CF (ook Canaiolo, Cilieggiolo en witte druiven) aan op stuk grond (2 ha) bij Castiglioncello op 400 meter hoogte.
- Foto Sassicaia 1945 suggereert aankoop druiven.
- Mario Incisa draagt zijn personeel op de planten kort te snoeien; geeft onbegrip en weerstand.
- Mario Incisa gebruikt voor zijn eerste wijnen houten vaten van slechte kwaliteit.
- De rentmeesters van Mario Incisa vinden de wijnen: "Troep!"
- Mario Incisa besluit de wijn te bewaren en langzaam maar zeker toont de wijn bijzondere kwaliteiten, als een mooie Bordeaux.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

86

Workshop Bolgheri; Sassicaia

- Jaren '60: Neef Marchese Carlo Guerrieri Gonzaga (o.a. eigenaar San Leonardo in Trentino) studeert af aan Landbouwlyceum in Lausanne en deelt ideeën met Mario Incisa.
- Ze laten Sassicaia zeer kort vergisten (3-6 dgn om overdaad vluchtige zuren te voorkomen) in open kuipen van 180-200 liter van Slavonisch eiken in Castiglioncello om ze vervolgens te laten rijpen in barriques in kelder van landhuis in Bolgheri.
- Op advies van Guerrieri Gonzaga wordt een Wilmess pers gekocht voor een zachte persing van de druiven.
- Italbotti uit Conegliano levert de eerste nieuwe barriques, gemaakt naar Frans model en exclusief voor Sassicaia.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri; Sassicaia

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

88

Workshop Bolgheri; Sassicaia

- Jaren '70: Nicolò Incisa neemt leiding over van zijn vader Mario Incisa.
- Jaren '70: Nicolò Incisa initieert verplaatsing kelder naar begin van "Viale dei Cipressi" waar ze voorheen (Hollandse!) bloembollen bewaarden.
- Jaren '70: Verwijderen 'afwijkende' druivenrassen, opbrengst naar (4-5 ton) per ha, beperken CF tot maximaal 15%, gebruik RVS gistingstanks, betere persen, pompen etc.
- 1983: Wijnliefhebber in Canada brengt nacht in vrieskou door om Sassicaia 1981 te kunnen kopen; draagt pin met tekst: "I froze my ass for the '81 Sass".
- 1985: Legendarisch jaar voor Sassicaia; opbrengst ca 60.000 flessen i.p.v. 120.000 door nachtvorst in voorjaar (nu > 200.000). Eerste Italiaanse wijn met 100/100 punten (Parker).
- Domein is 2500 ha groot, incl. eigen natuurreservaat Padule di Bolgheri Oasis; ca 110 ha wijngaarden.
- Sinds 2000 niet alleen Sassicaia, ook Guidalberto (met Merlot in de blend) en La Difese (van eigen druiven en Sangiovese uit Chianti).
- Pricilla Incisa dell Rocchetta vertegenwoordigt nu het familiebedrijf.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

89

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

90

Workshop Bolgheri; Sassicaia

- Giacomo Tachis consultant/wijnmaker bij Antinori sinds 1961, maakt kennis met Incisa della Rochetta.
- 1966 Niccolo Antinori met pensioen: Piero is opvolger i.s.m. met broer Lodovico: L&P Antinori.
- 1968: Antinori en zijn consultant Giacomo Tachis helpen Mario Incisa met productie Sassicaia.
- 1968: Tachis treft in kelder losse verzameling 15 barriques aan met wijn uit verschillende jaren, veelal 1968, maar ook 1967 en 1966 en een enkele uit 1965.
- 1968: Tachis en Piero Antinori initiëren uitbreiding met wijngaarden bij Bolgheri, (Quercione en Doccino) op slechts 50 meter boven de zeespiegel.
- Wijngaarden rijk aan stenen (sassi), leidt tot naam Sassicaia.
- 1968: Eerste commerciële oogst Sassicaia, slechts 3000 flessen.
- 1969 en 1973 niet gebotteld.
- 1972: Introductie Sassicaia 1968 op wereldmarkt.
- 1974: Luigi Veronelli schrijft in nummer 447 tijdschrift Panorama eerste artikel over Sassicaia.
- 1978: Sassicaia 1972 beste wijn tijdens blinde proeverij Decanter met topwijnen uit Bordeaux.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

91

Workshop Bolgheri; de wijnen, serie 6.

15. DONNA OLIMPIA 1898, MILLEPASSI, BOLGHERI SUPERIORE, 2021

- 70% Cabernet sauvignon, 20% Merlot, 10% Petit verdot
- Gisting in RVS, lagering van 24 mnd barriques Frans eiken (50% nieuw) + 6 mnd fes.
- Alcohol: 14,5%

16. DONNE FITTIPALDI, DONNE FITTIPALDI, BOLGHERI SUPERIORE, 2021

- Blend cabernet sauvignon, merlot, cabernet franc en petit verdot
- Gisting in RVS, lagering van 15 mnaanden in barriques (nieuw en 2° jaars)
- Alcohol: 14,5%

17. CAMPO ALLA SUGHERA, ARNIONE, BOLGHERI SUPERIORE, 2021

- 40% Cabernet sauvignon, 20% Cabernet franc, 20% Merlot, 20% Petit verdot
- Gisting en weking van 20-25 dgn in RVS op 28-30 °C, lagering 18 mnd in barriques + 24 mnd fles.
- Alcohol: 15%

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

92

Workshop Bolgheri; Ornellaia

- Tot 1980: Lodovico woont en werkt in Amerika, vooral journalistiek en filmindustrie, af en toe voor Amerikaanse importeur van Antinori in New York en verkoop "fiaschi" die tot lampen werden omgebouwd. Merk 'Antinori' stelt dan nog weinig voor (nu top 5 belangrijkste in Italië).
- 1980: Lodovico en zijn zus Ilaria treden uit familiebedrijf; worden uitgekocht.
- 1980: Piero financiert uitkopen met extern kapitaal; verkoopt 49% aandelen aan Britse Whitbread.
- 1981: Lodovico richt 70 van de 135 ha land van zijn moeder in Bolgheri in als wijngaard en vestigt Tenuta dell'Ornellaia.
- 1981: Lodovico huurt de van origine Russische wijnmaker André Tchelistcheff uit Californië in en consulteert ook de Franse professor Émile Peynaud.
- 1981-1984: O.g.v. analyse bodem aanplant met Cabernet sauvignon en wat Cabernet franc met Petit verdot en (op speciaal verzoek van Lodovico) zelfs Sauvignon blanc, maar op heuvel (Masseto) met klei juist Merlot.
- 1984: Eerste oogst Ornellaia (niet commercieel).

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

93

Workshop Bolgheri; Ornellaia

- 1989: Hongaar Tibor Gál aangenomen als wijnmaker.
- 1991: Michel Rolland consultant ipv Tchelistcheff.
- 1993: Hulp van agronoom Michele Satta om wijngaard te verbeteren.
- 1994: Oenoloog Andrea Paoletti en agronoom Danny Schuster (uit Nieuw-Zeeland).
- 1995: Uitbreiding Masseto wijngaard, lager deel ook beplant met merlot (nu ruim 11 ha)
- 1995: Productie Ornellaia dan al 200.000 flessen, incl. ingekochte druiven uit o.a. Suvereto
- 1996: Start uitbreiding eigen wijngaarden met oog op DOC-regels
- 1998: Toename houtrijping (van 18 > 24 mnd), was voorheen financieel niet mogelijk.

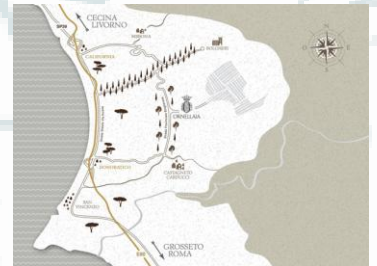
Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

94

Workshop Bolgheri; Ornellaia

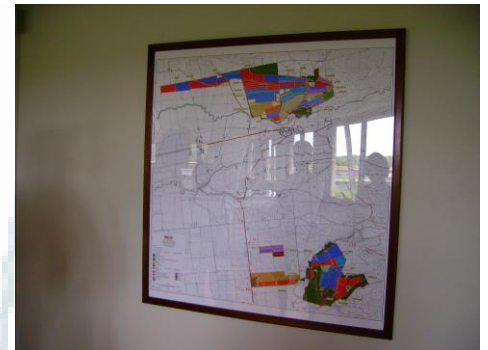
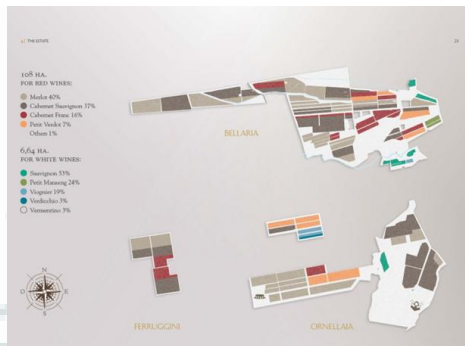
Ornellaia

- 1999: Lodovico verkoopt deel aandelen Ornellaia aan familie Mondavi.
- 2001: Leonardo Raspini General manager (nu Tenuta Argentiera).
- 2002: Mondavi neemt Ornellaia volledig over.
- 2002: Frescobaldi door overeenkomst met Mondavi mede-eigenaar Ornellaia.
- 2004: Mondavi gekocht door Constellation Brands.
- 2005: Frescobaldi neemt Ornellaia volledig over.
- 2001-2005: Wijnmakers: Thomas Duroux (nu Palmer), Andrea Giovannini (nu Castello di Monsanto) en Anna Martens (nu Vino di Anna op Etna).
- 2005: Duitser Axel Heinz aangesteld als wijnmaker (ex Saint-Émilion)
- 2008: Paoletti en Schuster: bush vines en biologische wijnbouw (2012 voltooid).
- 2019: Masseto eigen productieruimte
- 2021: Gaia Cinnirella (1992; ex Biondi-Santi) nieuwe wijnmaakster.
- 2023: Axel Heinz stopt als hoofd wijnmaker bij Ornellaia/Masseto.
- Leden team Eleonora Marconi en Olga Fusari (nu Ruffino) ook gestopt.
- Huidige wijnmaker: Marco Balsimelli m.m.v. Gaia Cinnirella en Denise Cosentin

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

95

Workshop Bolgheri; Ornellaia

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri; Ornellaia

97

Workshop Bolgheri; pioniers

Michele Satta

- Afkomstig uit Varese, landbouw gestudeerd, begin jaren '80 verhuisd naar Castagneto.
- Werkte daar eerst in de fruitsector gewerkt.
- 1983: Eerste wijnen, witte en rode Diambra van 2 ha gehuurde wijngaard
- 1984: Eerste oogst Costa di Giulia (toen 100% Vermentino)
- 1987: Koopt eerste wijngaard: Costa di Giulia
- 1991: Nw aanplant voor o.a. Piastraia; herplant oude wijngaarden met klonen kwekerij Guillaume (F).
- Experimenteerde als 1st met o.a. tempranillo, grenache, petit verdot, teroldego en viognier.
- 1990: Eerste oogst Vigna al Cavaliere; enige 100% Sangiovese in de regio
- 1994: Eerste oogst Piastraia met gelijke delen Cabernet Sauvignon, Merlot, Sangiovese en Syrah
- 2015: Zoon Giacomo en dochter Benedetta in bedrijf

Le Macchiole

- Eugenio Campolmi verkocht tot 1984 lokale producten in stand aan de Via Aurelia.
- Startte met 8 ha eigen grond (Le Contessine) en 6 gehuurd.
- 1989: eerste oogst Paleo, in eerste instantie 85% CS en 15% sangiovese, miv 2001 100% CF
- 1994 start experimenten: Scio, 100% Syrah en Messorio, 100% Merlot, allebei 2 barriques.
- Kwam in 2002 te overlijden, bedrijf voortgezet door zijn vrouw Cinzia Merli

98

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri; pioniers

Grattamacco

- 1977: Paola en Piermario Meletti Cavallari kopen 18^e eeuwse boerderij Grattamacco .
- Naam: macco = mineraal afgeschraapt (grattato) bij productie ijzer door Etrusken
- Herplanten de wijngaard uit de jaren '30 met stekken van Guillaume in Frankrijk.
- Veelal Sangiovese en Cabernet sauvigon, maar ook Merlot, Petit verdot, Chardonnay, Sauvignon blanc, Chenin blanc en Grechetto. Meeste worden in de loop van de jaren vervangen.
- 1980: Eerste witte wijn; eerste rode in 1982
- 1992: start met open, eikenhouten gistingvaten die nog altijd in gebruik zijn.
- 1995: Start nieuwbouw nieuwe kelder, in 1997 voltooid.
- Advies Josko Gravner, geen hoeken! Vloer niet van beton, in wanden "ramen" gevuld met keien voor natuurlijk contact met de natuurlijke bodem.
- 2002: Grattamacco gekocht door Collemassari, directeur Claudio Tipa.
- Eerste wijngaarden in plateau op 100-150 m.; nieuwe op 200 m (Casa Vecchia) en langs Via Bolgherese.

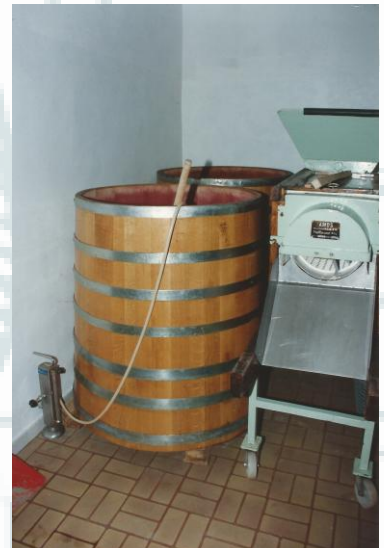
Guado al Tasso

- Antinori, circa 1000 ha, waarvan 320 aan wijngaarden
- Tasso = das; guado = doorwaadbare plaats.
- Tot 1990 alleen rose Scalabrone
- 1990: Eerste oogst Guado al Tasso (9 ha met CS + M en wat Syrah).
- Miv 2007 met CF en PV ipv Syrah.
- Productie: > 1,5 miljoen flessen in totaal

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

99

Workshop Bolgheri; pioniers

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

100

Workshop Bolgheri; producenten

Castello di Bolgheri

- 1984 Gravin Alessandra della Gherardesca (echtgenote van Graaf Franco Spalletti Trivelli) laat bezittingen, inclusief Castello di Bolgheri, na aan dochter Franca Spalletti Trivelli, gehuwd met Graaf Clemente Zileri Dal Verme met wie ze 3 kinderen had waaronder Federico Zileri, Conte dal Verme degli Obbizi. Federico Zileri nu CEO Tenuta Argentiera.

Tenuta Argentiera

- 1517: Familie Serristori vestigt Argentiera als vakantieoord, toen 1500 ha, nu 500 ha.
- 1990: 75% aandelen Argentiera gekocht door de gebroeders Corrado en Marcello Fratini, ondernemers uit Florence. Rest door Piero Antinori, die er (uiteeraard) ook wijnen maakt.
- 1999: Fingen, investeringsmij Fratini's (mode, onroerend goed, financiën) 100% aandelen.
- 2015: Fratini's verkopen Argentiera aan Oostenrijker Stanislaus Turnauer/Constantia Industries.
- CEO: Federico Zileri Dal Verme.

Guada al Melo

- 18e eeuw: Giovanni Moratti koopt land, nu bekend als Guada al Melo in "Campo al Lucchese".
- 19e eeuw: Espinassi Moratti breidt domein uit met o.a. de Grattamacco-boerderij.
- 19e eeuw: Trebbiano, Malvasia, Vermentino, Canaiolo B+N, Sangiovese en Cabernet sauvignon.
- 1925: Moretti wint eerste prijs op wijntentoonstelling in Rome.
- 1937: Land boerderij Grattamacco in tweeën gedeeld; later verder gesplitst.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

101

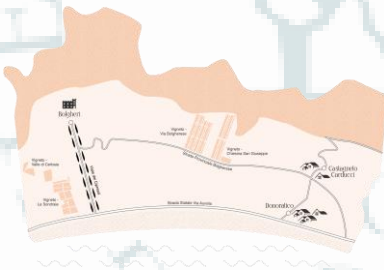
Workshop Bolgheri; Tenuta Argentiera

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

102

Workshop Bolgheri; Poggio al Tesoro (Allegrini)

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

103

Workshop Bolgheri; druiven

De meest aangeplante druivenrassen zijn:

- Cabernet Sauvignon - 32%
- Merlot - 22%
- Cabernet Franc - 20%
- Syrah - 4,5%
- Petit Verdot - 4%

Ook:

- Sangiovese
- Vermentino
- Trebbiano Toscano
- Sauvignon blanc
- Viognier

- Toename 'alternatieve' druivenrassen, nog altijd veel experimenten.
- In Toscane toegestane druivenrassen mogen tot max 30% worden gebruikt in DOC Bolgheri.
- Doorgaans single spurred cordon of guyot gesnoeid; interesse in albarello neemt toe

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

104

Workshop Bolgheri; druiven

Toegestane druivenrassen in Toscane:

WIT:

- ALBANA, ALBAROLA, ANSONICA, BIANCONE, CANAILO BIANCO, CHARDONNAY, CLAIRETTE, DURELLA, FIANO, GRECHETTO, GRECO, INCROCIO BRUNI 54, LIVORNESE BIANCA, MALVASIA BIANCA DI CANDIA, MALVASIA BIANCA LUNGA, MALVASIA ISTRIANA, MANZONI BIANCO, MARSANNE, MOSCATO BIANCO, MULLER THURGAU, ORPICCHIO, PETIT MANSENG, PINOT BIANCO, PINOT GRIGIO, RIESLING RENANO, RIESLING ITALICO, ROUSSANE, SAUVIGNON, SEMILLON, TRAMINER AROMATICO, TREBBIANO TOSCANO, VERDEA, VERDELLO, VERDICCHIO BIANCO, VERMENTINO, VERNACCIA DI S.GIMIGNANO, VIOGNER

BLAUW:

- ABRUSCO, ALEATICO, ALICANTE, ALICANTE BOUSCHET, ANCELLOTTA, BARBERA, BARSAGLINA, BONAMICO, BRACCIOLA NERA, CABERNET FRANC, CABERNET SAUVIGNON, CALABRESE, CALORIA, CANAILO NERO, CANINA NERA, CARIGNANO, CARMENERE, CESANESE D'AFFILE, CILIEGIOLO, COLOMBANA NERA, COLORINO, FOGLIA TONDA, GAMAY, GROPPELLO DI S. STEFANO, GROPPELLO GENTILE, LAMBRUSCO MAESTRI, MALBECH, MALVASIA NERA, MALVASIA NERA DI BRINDISI, MALVASIA NERA DI LECCE, MAMMOLO, MONDEUSE, MAZZESE, MERLOT, MONTEPULCIANO, PETIT VERDOT, PINOT NERO, POLLERA NERA, PRUGNOLO GENTILE, PUGNITELLO, REBO, REFOSCO DAL PEDUNCOLO ROSSO, SAGRANTINO, SANFORTE, SANGIOVESE, SCHIAVA GENTILE, SYRAH, TEMPRANILLO, TEROLDEGO, VERMENTINO NERO

Workshop Bolgheri; druiven

Vitigno	Clone	Portinnesto
Sangiovese	VCR 5	110 R
	VCR 23	41B
	Janus 10	420A
Merlot	181	110 R
	F4	SO4
	343	420A
Cabernet Sauvignon	337	110 R
	15	SO4
	5	420A

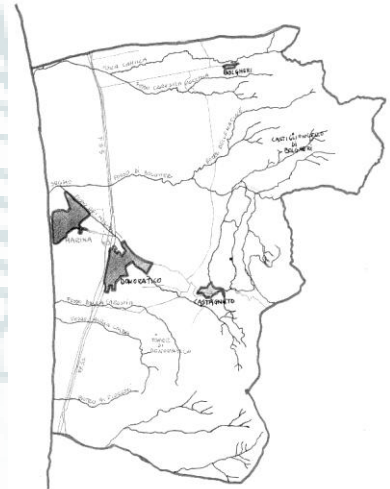

Tabella 3.3: Modulo dei campi sperimentali nella DOC Bolgheri

Workshop Bolgheri; terroir algemeen

- Gebied is natuurlijk theater met Colline Metalifere (rijk aan metalen) in oosten.
- Heuvels lopen geleidelijk naar beneden naar de kustlijn.
- In de heuvels dichte bossen met rijk en complexe ecosysteem.
- Meeste wijngaarden (nog) op de vlakkere delen richting de kust.
- Meeste wijngaarden op 10-100 meter, deel tot 200 meter, klein deel hoger tot max 400 meter.
- Regio telt diverse heuvels en plateaus, zoals
  - Aia al Frate, plateau tussen Poggio alla Chiesa, Poggio alle Ginepraie en Ortali.
  - Pietrarossa, strategische heuvel van 435 m. op kruising wegen van/naar San Vincenzo en Sassetta, Castagneto en Campiglia en Donoratico en Suvereto.
- Daarnaast allerlei riviertjes/stroompjes die water uit de heuvels aan- of juist afvoeren en voor een goede waterhuishouding in de bodem zorgen.

NB

- Steeds minder natuurlijke meststoffen, omdat reeën en wilde zwijnen worden geweerd.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

109

Workshop Bolgheri; terroir, riviertjes/stroompjes

- **Acquaviva**
In Valle delle Rozze met diverse bronnen tot aan de monding in San Vincenzo. De Rozze ligt ten oosten van Monte Coronato bij de Fonte Pagana tot San Carlo. Is grens Castagneto <> San Vincenzo.
- **Fossa di Bolgheri**
De grootste waterloop in de regio, ontvangt het water van diverse zijriviertjes. De monding, "Seggio" genoemd, werd tot eind 19e eeuw gebruikt als haven tot de spoorlijn de transportfunctie overnam. In 1835 werd het laatste deel afgedamd en recht gemaakt. De Seggio werd vanaf 1430 verhuurd door de Della Gherardesca's voor de vangst van vis en garnalen.
- **Fossa Camilla**
Na de Fossa di Bolgheri de belangrijkste waterloop in het grondgebied Castagneto. De bron ligt in Poggio alle Carbonare in Bibbona, daar bij de oude Barinca boerderij ook "Barinca" genoemd. Over de oude Via Campigliese ook wel "Fosso della Bufalareccia" genoemd, naar de buffels die in dit semi-moerassige gebied leefden. Met de inpoldering van 1779-1786 werd de Fossa Leopoldina Camilla aangelegd, dat ooit "Bocca del Fosso Nuovo" en nu "Cioccaie" werd genoemd.
- **Botro ai Molino**
Heeft zijn bron in de regio Castagneto aan de Fiora op de grens met Sassetta, raakt Bagnoli en krijgt water van zijn bronnen en stroomt in de gelijknamige vallei, ooit gekenmerkt door vijf molens. Heeft daar verschillende kleine zijriviertjes, stroomt vervolgens over de vlakte over, raakt de Casone Ugolino, het dorp Donoratico, de Doll en de Viale delle Palme, om net voor de monding over te gaan in de Fossa di Bolgheri al Seggio.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

110

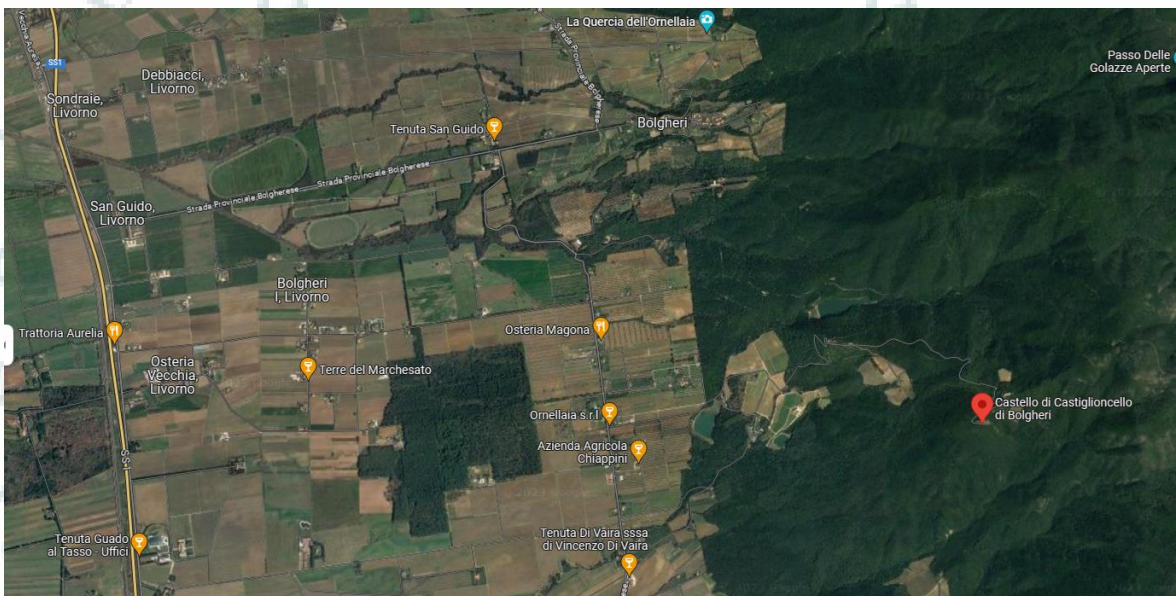
Workshop Bolgheri; terroir, riviertjes/stroompjes

- **Fosso dell'acqua calda (of Venelle)**
Ontspringt in de Casali-grotten op domein Serristori-gebied, loopt langs Villa Donoratico en stroomt in de zee bij La Prunicia tussen Olmaia en Club Mediterranée.
- **Fosso della Caresti Vecchia**
Bron in regio Bolgheri bij Martelline Gialle onder Patanocco en Forno San Martino en Pancola-oliemolen. Krijgt ongeveer halverwege water van de Botro della Cella en mondt uit in de Fossa Camilla aan de andere kant van de Viale dei Cipressi net boven San Guido.
- **Fosso della Carestia**
Ook Fosso di Santa Maria genoemd, ook al ligt zijn oorsprong genoemd, redelijk ver van het Bolla-gebied van graaf Piero Antinori. Net stroomafwaarts van Santa Maria ligt de Salto del Diavolo, een ravijn waar kluizenaar Guido delle Gherardesca (11e-12e eeuw) de verleidelijke duivel had laten vallen. Gelijk verdeeld de Pianetti delle Preselle van de Pianetto Serristori, mondt uit in de zee in het Paradù gebied, ten noorden van de Club Méditerranée. De Fosso della Carestia, tussen Castagneto en Donoratico vormt een deel van de grens tussen de landgoederen van Gherardesca en Serristori.
- **Fosso botro ai fiche**
Het ontspringt bij de Fontina dei Rognoli, in de buurt van de Casali-grotten, en mondt uit in de zee bij de Suvericcio. Veelal droog, loopt onder spoorlijn door.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

111

Workshop Bolgheri

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

112

Workshop Bolgheri; de wijnen, serie 7.

18. CASTELLO DI BOLGHERI, BOLGHERI SUPERIORE, 2021

- 75% Cabernet sauvignon, 18% Cabernet franc, 7% Merlot
- Gisting en weking RVS en tonneaux (CS 30 dgn, CF en M 20 dgn)
- Na lagering 12 mnd in tonneaux, nbend en nog eens 8 in eikenhouten vaten 35-hl
- Alcohol: 15%

19. TENUTA ARGENTIERA, ARGENTIERA, BOLGHERI SUPERIORE, 2021

- Cabernet sauvignon 48%, Merlot 45%, Cabernet franc 7%; 7500 pl/ha; 60 q/ha.
- Rassen separaat gevinifieerd; gisting en weking 25 dagen in RVS op max. 28/30° C.
- Malo en lagering van 14-16 mnd in barriques Frans eiken, 50% nieuw.
- Alcohol: 14,5%

20. CACCIA AL PIANO, BOLGHERI SUPERIORE, 2021

- 60% Cabernet sauvignon, 40% Cabernet franc
- Oogst CF 15-22 en CS 23-29 september.
- Gisting in RVS en eiken vaten; lagering 12 mnd in barriques Allier + Tronçais, 50% nw en nog eens 12 mnd in zowel grote vaten als barriques
- Alcohol: 14,5%

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

113

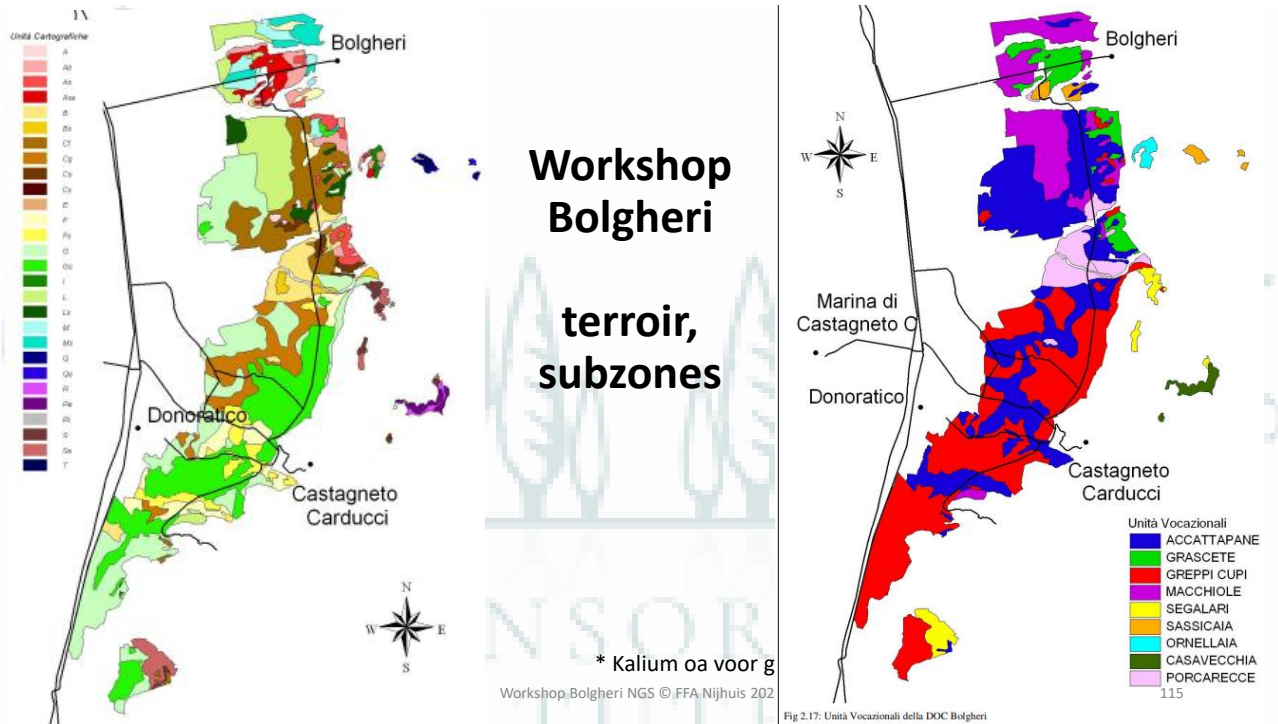
Workshop Bolgheri; terroir algemeen

- Mario Incisa Della Rocchetta zag overeenkomsten bodem Bolgheri met Graves.
- 1981: Start bodemonderzoek Ornellaia door Tchelistcheff (i.s.m. Peynaud?).
- 2006: Prof. Scienza voltooit bodemonderzoek Bolgheri, identificeert 27 bodemtypen.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

114

Workshop Bolgheri; terroir, subzones

Subzone		code	hoogte	zand	Kalksteen	klei	pH	kalium
				%	%	%		ppm*
1 Porcarecce	Porcarecce	BS	25-35					
	Porcarecce scheletrica	BS						
2 Ornellaia	Ornellaia	I	80-100					
	Ornellaia erosa	E						
3 Greppi Cupi	Greppi Cupi	G	18-43	88	6	6	6.7	105
	Cerreta	GA						
4 Cerreta	Cerreta	GA	30-60					
5 Pianale	Greppi Cupi	G	50-150					
	Cerreta	GA						
6 Accattapane	Accattapane	F	30-70	77	14	9	5.1	87
	Accattapane, scheletrica	FS						
7 Castagneto	Castagneto	CF	25-75					
	Castagneto, franco sabbiosa	CG	30					
	Castagneto, scheletrica	CS	40-45					
	Castagneto, sargillosa	A						
8 Contessine	Contessine	L	25-50					
	Contessine, scheletrica	LS	50-85					

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

116

Workshop Bolgheri; terroir, subzones

	Subzone		code	hoogte	zand	Kalksteen	klei	pH	kaliüm
				%	%	%			ppm*
9	Lavaiano	Lavaiano	M	50-95					
		Lavaiano, schelatrica	MS						
10	Grascete	Grascete	ASA	45-90	41	34	25	7.95	73
		Grascete, erosa	AS						
		Grascete, pietrosa	AP						
11	Quercione	Quercione	Q	155-320					
		Quercione, erosa	QE						
12	Grottine	Grottine	T						
13	Segalari & Argentiera	Segalari	S	50-130	50	31	19	7.8	167
		Segalari, erosa	SE	50-200					
14	Colle Rosi	Colle Rosi	R	165-205					
		Colle Rosi, erosa	RE						
15	Casavecchia	Casavecchia	CV	110-130					
16	Sassicaia	Grascete, prevalente	ASA	45-90					
		Grascete, erosa	AS						
		Grascete	AP						

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

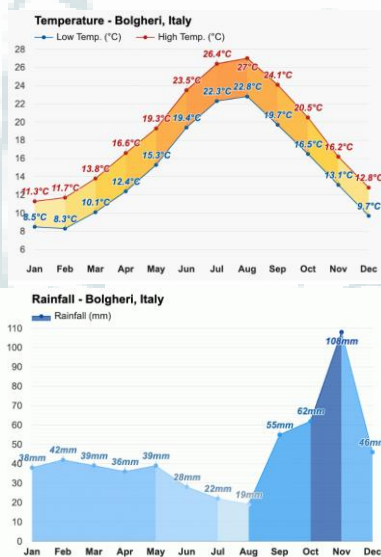
117

Workshop Bolgheri; terroir, klimaat

- Wind thermische oorsprong > temperatuurschommelingen van zee ipv land.
- Beïnvloed door de heuvels en de zee.
- Relatief koel: gem. jaarlijkse temperatuur van 15,5 C, graad lager dan andere kustzones.
- Zomer gemiddeld 21,5-23,5°C, winter 7-9°C.
- Minstens 250 dagen per jaar wind, houdt wijngaarden gezond.
- Hoge zonnestralingsindex (3300 MJ m-2 aan de kust tot ruim 3900 MJ m-2)
- Neerslag circa 600 ml per jaar
- Frequent tijdens vegetatieve fasen, sporadisch tijdens de rijping.
- Sneeuwval is relatief zeldzaam en meestal schaars.

NB

- Suikers grootste uitdaging, richting aanplant aangepast
- Noord-zuid ipv oost-west voor meer schaduw.
- Klimaatverandering mede oorzaak aanpassing aanplant en blends.
Bijvoorbeeld: Magari (Gaja) nu geen merlot meer, maar 40-60% CF, 30% CS en 10% PV.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

118

Workshop Bolgheri; terroir, klimaat

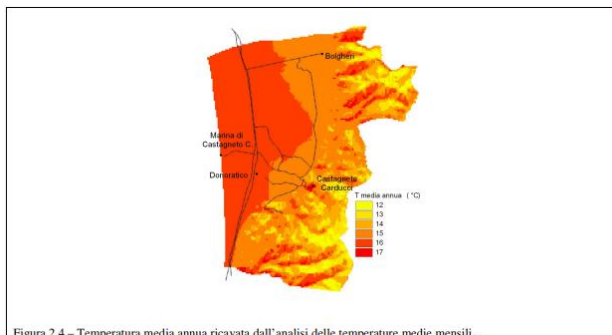

Figura 2.4 – Temperatura media annua ricavata dall'analisi delle temperature medie mensili.

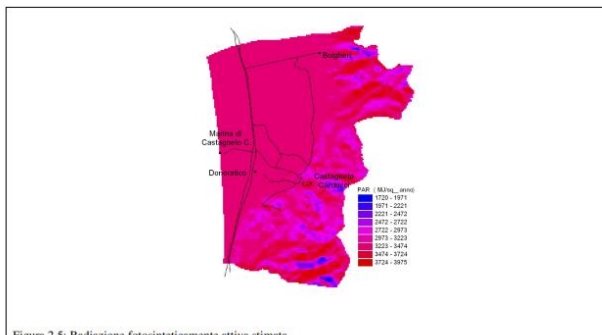

Figura 2.5: Radiazione fotosinteticamente attiva stimata.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

119

Workshop Bolgheri; oogstjaren

- **2023:** Zachte, droge winter gaf vroege knopzetting. Veel regen in voorjaar vulde waterreserves bodem aan, maar vergde extra aandacht in wijngaard. Zomer was heet en droog; hoge temperaturen, maar geen extremen. Juli vertraagde vegetatie, gunstige voor veraison en begin rijping. In augustus normale temperaturen met aan einde regen en koeler weer dat te snelle rijping voorkwam. Zonnige en droge september met koele nachten voor ontwikkeling aromatische complexiteit en concentratie.
- **2022:** Zeer droog door zowel droge winter als zomer. Medio augustus eerste regens die snelle groei wat temperde. Vroege oogst, maar weinig overrijpe druiven.
- **2021:** Veel neerslag in de zachte winter; zomer was droog en heet, alleen eind augustus beetje regen. Sommige wijnen beperkte aromatische kenmerken en (over-)rijp fruit. Beste wijnen veel structuur; hebben tijd nodig.
- **2020:** Milde, natte winter. Rond vriespunt in maart. Voldoende regen in voorjaar, met warme en droge weken gaf vroege start knopzetting, bloei en groei. Van juni tot aan de oogst was het overwegend droog en warm, maar reserves in de bodem zorgden voor goede ontwikkeling met warme maand augustus voor goede rijping. Neerslag en daling temperatuur eind augustus zorgden voor goede balans. Soms vroege pluk door risico overrijpe druiven; veel elegante, fruitige wijnen voor kortere termijn.
- **2019:** Koelere winter en lente leidden tot vertraging start groeiseizoen. Vanaf eind mei goede temperaturen, zonnig en warme zomer met goed verdeelde regenval voor evenwichtige rijping van de druiven. Wijnen met goede tanninestructuur, lengte en diepgang.

2003***
2004*****
2005*****
2006*****
2007***
2008*****
2009*****
2010*****
2011*****
2012*****
2013*****
2014****
2015***** (+)
2016*****
2017***1/2
2018****
2019*****1/2
2020***1/2
2021*****

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

120

Workshop Bolgheri; Consorzio

- 1995: Oprichting "Consorzio per la Tutela dei vini DOC Bolgheri"
- Marchese Nicolò Incisa della Rocchetta als eerste voorzitter.
- 2013: Marchese Nicolò Incisa draagt titel voorzitter Consorzio over aan Federico Zileri Dal Verme, eveneens afstammeling Della Gherardesca-familie.
- 2019: Albiera Antinori verkozen tot derde voorzitter Consorzio.
- Ledental gegroeid van 7 naar 66 leden (2023: 95% producenten is lid)
- Wijngaarden van 190 hectare in 1994 naar 1370 ha; 1190 ha DOC en 180 ha IGT
- Productie: 46.750 hl (5-jarig gemiddelde); 81% rood, 14% wit, 5% rosato
- 2020: Consorzio viert 25-jarig bestaan DOC met galadiner voor 1000 gasten (waaronder Eugenio Giani, president van de regio Toscane) op de Viale dei Cipressi.

Consorzio per la Tutela dei Vini DOC Bolgheri e DOC Bolgheri Sassicaia

Località San Guido, 45 – 57022 Bolgheri (LI)

Tel/Fax: 0039 0565 1827234

segreteria@bolgheridoc.com

www.bolgheridoc.com

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

121

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

122

Workshop Bolgheri; Consorzio

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

123

Workshop Bolgheri; regelgeving

- 1983: Eerste productievoorschriften vastgelegd tijdens openbare hoorzitting algemene vergadering.
- 1984: DOC, alleen voor witte wijnen, meeste rode Vino da Tavola
- 1985 +/-: Nicolas Belfrage introduceert term Super Tuscans voor Vini da Tavola
- 1994: DOC voor vrijwel alle wijnen, m.u.v. twee wijnen van 100% Merlot: Masseto van Ornellaia en Messorio van Le Macchiole.
- 2011: DOC-productiequota bevroren, regels aangepast; nu ook monocepages mogelijk van Cabernet sauvignon, Merlot en Cabernet franc.
-

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

124

Workshop Bolgheri; regelgeving

Bolgheri DOC:

- Bianco van elk percentage Sauvignon Blanc, Vermentino en/of Viognier; maximaal 40% OAWG
- Sauvignon: Minimaal 85% Sauvignon Blanc + OAWG
- Vermentino: Minimaal 85% Vermentino + OAWG
- Rosato: Alle verhoudingen van Cabernet Franc, Cabernet Sauvignon en/of Merlot; maximaal 50% Sangiovese; maximaal 50% Syrah; maximaal 30% OARG
- Rosso en Superiore: Alle verhoudingen van Cabernet Franc, Cabernet Sauvignon en/of Merlot; maximaal 50% Sangiovese; maximaal 50% Syrah; maximaal 30% OARG
- Minimaal alcoholgehalte: 10,5% voor Sauvignon; 11,0% voor Bianco en Vermentino; 11,5% voor Rosato en Rosso; 12,5% voor Rosso met een wijngaardnaam en voor Superiore
- Lagering: Rosso, minimaal ca. 10 maanden (ERD = 1 september, V+1);
- Superiore, minimaal 2 jaar, waarvan 1 jaar in hout (ERD = 1 januari, V+3)

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

125

Workshop Bolgheri; regelgeving

Bolgheri Sassicaia DOC

- Geschiedenis: Opgericht als een subzone van de Bolgheri DOC in 1994
- Afzonderlijke DOC in 2013
- Minimaal 80% Cabernet Sauvignon + OARG
- Minimaal alcoholgehalte: 12,0%
- Rijping: Minimaal 2 jaar, waarvan 18 maanden in vat (ERD = 1 januari, V+2)

NB

- Bolgheri Sassicaia DOC-wijnen kunnen alleen worden gemaakt op het landgoed Tenuta San Guido van Marchese Incisa della Rocchetta.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

126

Workshop Bolgheri; producenten

O.a.

Aia Vecchia (1996, mmv Tibor Gál)
 Ca' Maranda (Gaja, sinds 1996)
 Campo al Pero (Banfi, sinds 2013)
 Campo alle Comete (Feudi di San Gregorio, sinds 2016)
 Castello di Bolgheri (sinds 1996)
 Cipriana (1978)
 Donna Olimpia 1898 (Folonari, sinds 2001)
 Fornacelle (1996)
 Guado al Melo (Scienza, sinds 1999)
 Michelletti (1988/2007)
 Podere dei Musi (2000)
 Podere Sette (2018)
 Tenuta Sette Cieli (Erika Ratti, sinds 1995/2012)
 Terre dei Ghelfi (2021)

Argentiera (1999)
 Caccia al Piano 1868 (Berlucchi, sinds 2003)
 Campo alla Sughera (Knauff, sinds 1998)
 Casa di Terra - Podere Roseto (2001)
 Chiappini (sinds 1999)
 Dario di Vaira (2008)
 Fattoria Terre del Marchesato (1998)
 Giorgio Meletti Cavallari (2002)
 La Madonnina (Konstantin Nikolaev, sinds 2014)
 Orma (Moretti/Sette Ponti sinds 2004)
 Podere Sapaio (1999)
 Poggio al Tesoro (Allegrini, sinds 2001; 2e met CF)
 Tenuta Campo al Signore (2010)
 Villanoviana (2006)

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

127

Workshop Bolgheri; Giosuè Carducci - Voor San Guido

De slanke cipressen, die hoog van San Guido in dubbel gelid richting Bólgheri staan, verzezen als jonge en dartele reuzen ineens voor mijn ogen en keken mij aan.

Ze knikten herkenkend en fluisterden zacht: "t Is goed dat je terug bent gekomen, maar zeg, waarom blijf je zitten en stap je niet uit? De avond is fris en je kent hier de weg!

Och, kom toch bij ons in de geurige schaduw, waar 't windje van zee je verkoelt. Nee, we zijn al lang niet meer boos om de stenen waarmee je ons als jongen bestookte: ze deden geen pijn!

We dragen nog steeds onze nachtegaalnesten: och, blijf nog een poosje, doe ons een plezier! De mussen omringen ons 's avonds nog altijd met vrolijk gewirwar. Och, toe blijf toch hier!

'O mooie, o lieve, o trouwe cipressen, o vrienden van mij uit een betere tijd, hoe graag zou ik hier nu bij jullie gaan zitten', zo sprak ik en keek ik, 'mijn hart is bereid.

Maar lieve cipressen, helaas, ik moet gaan: voorbij zijn de dagen door jullie genoemd! Als jullie eens wisten... maar 't is nu gedaan. Nee echt, ik moet weg, want ik ben nu beroemd.

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

128

Workshop Bolgheri; Giosuè Carducci - Voor San Guido

Ik lees nu gedichten in Grieks en Latijn, ik schrijf en ik schrijf, o wat ik al doe!
Ik ben nu, cipressen, geen jongetje meer, en gooien met stenen, dat is nu taboe,

met name naar bomen!' Een knorrig gemompel doorgolfde de wankelende kruinen, en toen
zonk rossig en met een meewarige grijns de dalende dag op het donkere groen.

Zodra ik begreep dat cipressen en zon mij liefdevol wilden ontvangen, toen brak er
vanuit hun gemompel een stem los die zei: 'We weten 't al langer: je bent maar een stakker!

We weten 't al langer, en wel van de winden die 't menselijk lijden proberen te sussen,
hoe diep in je binnenste ontzettende branden ontstaan die jij niet meer in staat bent te blussen.

Aan de eiken en ons kun je rustig vertellen hoe 't leed van jezelf en de mensen je schrijnt.
Och, kijk toch hoe vredig en blauw hier de zee is, hoe 't lachende zonlicht hier zinkt en verdwijnt,

en hoe deze avond vervuld is van vogels en tjiplende mussen 't alleen zijn verzachten.
Vannacht zal opnieuw weer de nachtegaal zingen: och blijf, en vergeet toch die boze gedachten!

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

129

Workshop Bolgheri; Giosuè Carducci - Voor San Guido

Die boze gedachten die dof aan de diepte van jullie geteisterde harten ontstijgen,
verrot als de schimmen die bij jullie graven als vlammen in 't donker de mensen bedreigen.

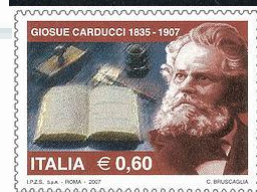
Och blijf, en als morgen de paarden zich lijdzaam, de koppen bijeen, in de schaduw der eiken
bevinden, en deze zo vredige velden door hitte overmand aan de middag bezwijken,

dan neuriën wij, de cipressen, de koren die 't hemels geluk al op aarde doen voelen,
en komen daarginds uit die olmen de nimfen jouw lichaam met wuivende waaiers verkoelen.

En de eeuwige Pan, die je steeds op dat uur ineens op een hoogte in vlakke ziet staan,
zal de oorlog, o sterveling, die in je woedt in de eenheid van 't goddelijke op laten gaan'.

Ik zei toen: 'Ver weg, de Apennijnen nog over, daar wacht mij Titti, toe laat me toch gaan!
Titti is een dierbaar en kwetterend musje, maar veren van vogels, die heeft ze niet aan.

En ze eet wel iets anders dan bessen van jullie. En trouwens, ik reken me niet tot die helden
die tweemaal een dubbel salaris verdienen. Gegroet, o cipressen! Gegroet, lieve velden!'

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

130

Workshop Bolgheri; Giosuè Carducci - Voor San Guido

'Wat moeten wij nu nog vertellen op 't kerkhof bij 't graf van je oma, waar niemand meer komt?'
En vluchtend verdwenen ze, 't leek wel een lijkstoot die haastig voorbijtrekt en prevelt en bromt.

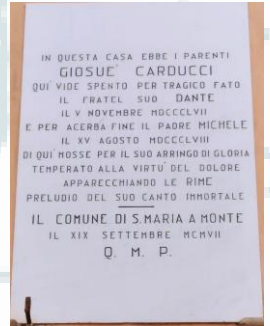
En 't was of ik toen van de top van de heuvel van 't kerkhof, dat langs de cipressenlaan lag,
plechtstatig en recht en gestoken in 't zwart mijn dierbare oma Lucia weer zag:

mijn oma Lucia, de vrouw uit wier mond van onder de sneeuw witte glans van haar haren
de taal van Toscane, die 't manzonianisme zo dwaas en potsierlijk probeert te bewaren,

welluidend weerklonk in Versilia's tongval, die droevig en diep in mijn hart ligt besloten,
gelijk aan een lied uit de veertiende eeuw met krachtige klanken en vloeiende noten.

Och oma, och oma, vertel mij nog eens 't verhaal dat ik vaak van u hoorde als kind.
Vertel deze wijze opnieuw weer van haar die nergens haar vroegere liefde nog vindt.

Wel zeven paar ijzeren schoenen heb ik al zoekend om je ergens te vinden versleten,
en zeven stuks ijzeren stokken waarmee ik het droeve verloop van mijn reis heb gemeten,

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

131

Workshop Bolgheri; Giosuè Carducci - Voor San Guido

en zeven karaffen heb ik met een stroom van zeven jaar bittere tranen gevuld.
Jij slaapt, en helaas, er is niets dat je wekt, noch 't roepen van mij, noch de kraaiende hanen! -

Och oma, 't verhaal is nog steeds even mooi als toen je 't vertelde, en waar bovendien.
En wat ik van 's morgens tot 's avonds vergeefs al zoveel jaar hebt gezocht, ligt misschien

bij deze cipressen, maar ach, ik ben bang dat deze ook tenslotte mijn dorst niet meer lessen.
Misschien dat ik beter kan zoeken daarboven op 't kerkhof te midden van de andere cipressen.

Diep ademend vluchtte de locomotief, terwijl ik van binnen bedroefd was en schreide.
En hinnikend draafden wat dartele veulens vol vreugde 't lawaai tegemoet door de weiden.

Maar de ezel die knaagde aan een blauwrode distel en alles rondom zich haast leek te vergeten,
vervaardigde 't razend geweld met geen blik, terwijl hij aan één stuk door ernstig bleef vreten.

Vertaling: Frans van Dooren

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

Workshop Bolgheri; de wijnen, serie 8.

21. GRATTAMACCO, BOLGHERI SUPERIORE, 2015

- 65% Cabernet sauvignon, 20% merlot, 15% sangiovese
- Wijngaarden op 100-200 m. ca 25 jaar oud; bodem zanderige kalkhoudende mergel.
- Spontane gisting en weking van 3 wkn in open eikenhouten vaten 700 liter zonder controle temperatuur.
- Lagering van 18 maanden in barriques Frans eiken en 12 maanden fles.
- Alcohol: 14,5%

22. POGGIO AL TESORO, SONDRAIA, BOLGHERI SUPERIORE, 2020

- 65% Cabernet sauvignon, 25% merlot, 10% cabernet franc
- Gisting in RVS, lagering van 22 maanden in barriques Frans eiken, 70% nieuw. 30% 2e jaars
- Alcohol: 15%

23. TENUTA SAN GUIDO, SASSICAIA, BOLGHERI-SASSICAIA, 2019

- Cabernet sauvignon, cabernet franc van diverse percelen, enkele op 300 m
- Gisting + malo van enkele weken op 26-27 °C in RVS
- Lagering van 20-25 maanden in barriques Frans eiken + klein deel Amerikaans eiken
- Alcohol: 14%

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

133

Fred F.A. Nijhuis

presenteert i.s.m.

Consorzio di Tutela Bolgheri e Bolgheri Sassicaia:

Workshop Bolgheri

voor Nederlands Gilde van Sommeliers

10 november 2025

Hofstede Meerzicht

Workshop Bolgheri NGS © FFA Nijhuis 2025

134